

Formy náhradní rodinné a ústavní péče

Bc. Jan Berka

Diplomová práce

2013

Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně
Fakulta humanitních studií

INSTITUT
MEZIOBOROVÝCH STUDIÍ BRNO

Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně
Institut mezioborových studií Brno
akademický rok: 2011/2012

ZADÁNÍ DIPLOMOVÉ PRÁCE

(PROJEKTU, UMĚLECKÉHO DÍLA, UMĚLECKÉHO VÝKONU)

Jméno a příjmení: **Bc. Jan BERKA**
Osobní číslo: **H118382**
Studijní program: **N 7507 Specializace v pedagogice**
Studijní obor: **Sociální pedagogika**

Téma práce: **Formy náhradní rodinné a ústavní péče**

Zásady pro vypracování:

Zadané a zvolené téma bude zpracováno podle pokynů obsažených v materiálu IMS Metodika psaní odborného textu a výzkum v sociálních vědách (IMS 2009). Případně podle dalších materiálů, z nichž některé jsou obsaženy v literatuře připojené k tomuto studijnímu textu. Zejména bude dbáno na dodržování zásad publikační etiky a pravidel společenskovědního výzkumu. S vědomím těchto zásad a pravidel a po konzultaci s vedoucím diplomové práce bude zaměřena:

- na analýzu forem náhradní péče v ČR a zahraničí
- na aktuální stav profesionální pěstounské péče
- srovnání výhod instičionálních a individuálních forem péče
- na názor veřejnosti na tuto problematiku

Rozsah diplomové práce:

Rozsah příloh:

Forma zpracování diplomové práce: **tištěná/elektronická**

Seznam odborné literatury:

ZÁKON 94/1963Sb., o rodině, ve znění pozdějších předpisů

ZÁKON 109/2002 Sb. o výkonu ústavní výchovy, ve znění pozdějších předpisů

ZÁKON 117/1995 Sb., o státní podpoře, ve znění pozdějších předpisů

ZÁKON 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, ve znění pozdějších předpisů

ZÁKON 561/2004 Sb., školský zákon, ve znění pozdějších předpisů

KONEČNÁ, H., Na cestě za dítětem Praha: Academia 2000

KOVAŘÍK, J., a kol. Náhradní rodinná péče v praxi. Praha: Portál 2000

MATEJČEK, Z., LANGMEIER, J., Výpravy za člověkem. Praha: Odeon 1981

MATEJČEK, Z., Osvojení a pěstounská péče Praha: Portál 2002

NAKONEČNÝ, M., Základní otázky psychologie. Praha: SNP 1968

NAKONEČNÝ, M., Sociální psychologie. Praha, Academia 1999

OLCHAVA, P., Zdravé a nemocné dítě od početí do puberty Olomouc: Rubico 1999

PIAGET, J., INHELDEROVÁ, B., Psychologie dítěte, Praha: Portál 2000

VÁGNEROVÁ, M., Vývojová psychologie: dětství, dospělost stáří Praha: Portál 2000

Vedoucí diplomové práce:

PhDr. Alena Plísková

Katedra sociální pedagogiky

Datum zadání diplomové práce:

30. listopadu 2011

Termín odevzdání diplomové práce:

31. března 2013

V Brně dne 30. listopadu 2011

prof. PhDr. Pavel Mühlpachr, Ph.D.
vedoucí ústavu

PhDr. Miloš Jůzl, Ph.D.
vedoucí katedry

PROHLÁŠENÍ AUTORA DIPLOMOVÉ PRÁCE

Beru na vědomí, že

- odevzdáním diplomové práce souhlasím se zveřejněním své práce podle zákona č. 111/1998 Sb. o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších právních předpisů, bez ohledu na výsledek obhajoby ¹⁾;
- beru na vědomí, že diplomová práce bude uložena v elektronické podobě v univerzitním informačním systému dostupná k nahlédnutí;
- na moji diplomovou práci se plně vztahuje zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, zejm. § 35 odst. 3 ²⁾;
- podle § 60 ³⁾ odst. 1 autorského zákona má UTB ve Zlíně právo na uzavření licenční smlouvy o užití školního díla v rozsahu § 12 odst. 4 autorského zákona;
- podle § 60 ³⁾ odst. 2 a 3 mohu užít své dílo – diplomovou práci - nebo poskytnout licenci k jejímu využití jen s předchozím písemným souhlasem Univerzity Tomáše Bati ve Zlíně, která je oprávněna v takovém případě ode mne požadovat přiměřený příspěvek na úhradu nákladů, které byly Univerzitou Tomáše Bati ve Zlíně na vytvoření díla vynaloženy (až do jejich skutečné výše);
- pokud bylo k vypracování diplomové práce využito softwaru poskytnutého Univerzitou Tomáše Bati ve Zlíně nebo jinými subjekty pouze ke studijním a výzkumným účelům (tj. k nekomerčnímu využití), nelze výsledky diplomové práce využít ke komerčním účelům.

Prohlašuji, že

- elektronická a tištěná verze diplomové práce jsou totožné;
- na diplomové práci jsem pracoval samostatně a použitou literaturu jsem citoval. V případě publikace výsledků budu uveden jako spoluautor.

Jan Berka

.....
Jméno, příjmení studenta

V Brně 25. 2. 2013

.....
Podpis

¹⁾ zákon č. 111/1998 Sb. o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších právních předpisů, § 47b Zveřejňování závěrečných prací;

• (1) Vysoká škola nevydělečně zveřejňuje disertační, diplomové, bakalářské a rigorózní práce, u kterých proběhla obhajoba, včetně posudků oponentů a výsledku obhajoby prostřednictvím databáze kvalifikačních prací, kterou spravuje. Způsob zveřejnění stanoví vnitřní předpis vysoké školy.

(2) Disertační, diplomové, bakalářské a rigorózní práce odevzdané uchazečem k obhajobě musí být též nejméně pět pracovních dnů před konáním obhajoby zveřejněny k nahlížení veřejnosti v místě určeném vnitřním předpisem vysoké školy nebo není-li tak určeno, v místě pracoviště vysoké školy, kde se má konat obhajoba práce. Každý si může ze zveřejněné práce pořizovat na své náklady výpisy, opisy nebo rozmnoženiny.

(3) Platí, že odevzdáním práce autor souhlasí se zveřejněním své práce podle tohoto zákona, bez ohledu na výsledek obhajoby.

²⁾ zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, § 35 odst. 3;

(3) Do práva autorského také nezasahuje škola nebo školské či vzdělávací zařízení, užije-li nikoli za účelem přímého nebo nepřímého hospodářského nebo obchodního prospěchu, k výuce nebo k vlastní potřebě dílo vytvořené žákem nebo studentem ke splnění školních nebo studijních povinností vyplývajících z jeho právního vztahu ke škole nebo školskému či vzdělávacímu zařízení (školní dílo).

³⁾ zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, § 60 Školní dílo:

(1) Škola nebo školské či vzdělávací zařízení mají za obvyklých podmínek právo na uzavření licenční smlouvy o užití školního díla (§ 35 odst. 3). Odpírá-li autor takového díla udělit svolení bez vážného důvodu, mohou se tyto osoby domáhat nahrazení chybějícího projevu jeho vůle u soudu. Ustanovení § 35 odst. 3 zůstává nedotčeno.

(2) Není-li sjednáno jinak, může autor školního díla své dílo užít či poskytnout jinému licenci, není-li to v rozporu s oprávněnými zájmy školy nebo školského či vzdělávacího zařízení.

(3) Škola nebo školské či vzdělávací zařízení jsou oprávněny požadovat, aby jim autor školního díla z výdělku jím dosaženého v souvislosti s užitím díla či poskytnutím licence podle odstavce 2 přiměřeně přispěl na úhradu nákladů, které na vytvoření díla vynaložily, a to podle okolností až do jejich skutečné výše; přitom se přihlédí k výši výdělku dosaženého školou nebo školským či vzdělávacím zařízením z užití školního díla podle odstavce 1.

ABSTRAKT

V této práci se zabývám problematikou dětí v náhradní péči. Zaměřuji se na práva dítěte, vývoj dítěte a formy poskytování náhradní péče. Důležitým tématem problematiky je zájem dítěte. Dále popisuji transformaci poskytování péče v České republice. V praktické části za pomoci ankety a strukturovaného rozhovoru s odborníkem zkoumám otázku preference náhradní rodinné výchovy.

Klíčová slova: náhradní rodinná péče, ústavní péče, pěstounská péče na přechodnou dobu, osoba v evidenci, zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc.

ABSTRACT

This thesis deals with the problem of children in foster care. It focuses on children's rights, child development and forms of foster care. An important issue is the issue of the child's interest. It also describes the transformation of foster care in the Czech Republic. In the practical part, using a structured questionnaire and an interview with an expert the thesis examines the issue of preference of foster care.

Keywords: foster care, institutional care, temporary foster care, person in the records, facility for children requiring immediate assistance.

Prohlašuji, že odevzdaná verze diplomové práce a verze elektronická nahrání do IS/STAG je totožná.

Poděkování

Děkuji paní PhDr. Aleně Plškové za velmi užitečnou metodickou pomoc, kterou mi vždy ochotně poskytla při zpracování mé diplomové práce.

Také bych chtěl poděkovat své přítelkyni, rodině a přátelům za morální podporu a trpělivost, kterou projevili při psaní mé diplomové práce.

Jan Berka

OBSAH

ÚVOD.....	9
I TEORETICKÁ ČÁST.....	12
1 HISTORICKÝ VÝVOJ PRÁV DÍTĚTE A TEORIE VÝVOJE DÍTĚTE.....	13
1.1 Historický vývoj práv dítěte	13
1.2 Teorie vývojových procesů dítěte.....	18
2 VÝVOJOVÁ STADIA DÍTĚTE.....	28
2.1 Prenatální vývoj, novorozenecké a kojenecké období.....	28
2.2 Batolecí období a předškolní věk.....	32
2.3 Školní věk	36
2.4 Období dospívání	38
3 FORMY NÁHRADNÍ ÚSTAVNÍ A RODINNÉ PÉČE.....	41
3.1 Formy ústavní péče	41
3.2 Formy náhradní rodinné péče	45
4 AKTUÁLNÍ VÝVOJ FOREM NÁHRADNÍ PÉČE	51
4.1 Současný stav a trendy ústavní péče.....	51
4.2 Současný stav a trendy náhradní rodinné péče	53
4.3 Transformace náhradní péče v České republice	56
II PRAKTICKÁ ČÁST	62
5 VÝZKUM V OBLASTI FOREM NÁHRADNÍ PÉČE.....	63
5.1 Metody, cíle výzkumu a stanovení hypotéz.....	63
5.2 Anketa, strukturovaný rozhovor	65
5.3 Vyhodnocení a interpretace výsledků.....	70
ZÁVĚR	78
SEZNAM OBRÁZKŮ	85
SEZNAM TABULEK.....	86
SEZNAM PŘÍLOH	87

ÚVOD

Transformace systému poskytování náhradní péče v České republice se v roce 2013 dostává do fáze realizace. V předchozím roce byly schváleny dvě novelizace zákonů upravující právní vymezení problematiky péče o nezaopatřené děti. Změny se týkají celkového přístupu k problematice, systému poskytování péče i vymezení právních institutů zákonné normy.

Celá problematika dětí, o které se nemohou starat vlastní rodiče, je velmi sledovaným tématem. V Evropské unii je v institucionální péči umístěno okolo 140 000 dětí, na čemž se Česká republika podílí 8%. Odborné analýzy a výzkumy dlouhodobě upozorňují na nepříznivý vliv ústavní výchovy na neurologický vývoj dítěte.¹

Cílem diplomové práce je deskripce aktuálního stavu forem náhradní péče. Na základě shromážděných odborných informací porovnám výhody a nevýhody jednotlivých forem péče s ohledem na správný bio-psycho-sociální vývoj dítěte.

Rozpad tradiční rodiny přináší značné potíže současné společnosti. Pokud neplní svou funkci rodiče, není zcela zřejmé, kdo má zaujmout jejich roli. Současný individualistický přístup k životu nepříznivě působí na vazby širší rodiny. Rodinu zatěžují též ekonomické otázky. Oba rodiče se musí věnovat profesní kariéře, souběžně s péčí o rodinu a výchovu dětí. Té pak není věnována dostatečná pozornost. Tlak, který je vyvíjen na rodiče, negativně působí na fungování rodiny, což má nepříznivý vliv na výchovu dětí. Pokud selžou rodiče ve své rodičovské roli, nastává problém s péčí o děti, který je jen obtížně řešitelný. V zájmu celé společnosti je zajistit správný vývoj a žádoucí výchovu ohrožených dětí. Otázkou zůstává, jestli je výhodnější, aby byly vychovávány osobami blízkými –

---

¹ Důvodová zpráva novely Zákona o sociálně právní ochraně dětí[online]©2012 [cit. 2013-26-2]. Dostupné z: http://www.pestounska_pece.cz

---

prarodiči, osobami z širší rodiny, lidmi z okolí dítěte, nebo je výhodnější péče pěstounů, či kolektivní výchova v ústavních zařízeních.

První část úvodní kapitoly bude náhledem do historie práv dítěte. Lidská společnost se neustále zabývá problémem ohrožených dětí. V minulosti však byly děti bez péče svých rodičů na okraji zájmu společnosti. Ochrany práv ve společnosti se děti dočkaly až v průběhu dvacátého století. V současné době věnuje společnost právům dětí významnou pozornost.

Ve druhé části první kapitoly se zaměřím na popis nejvýznamnějších teorií psychického vývoje dítěte. Rozvoj psychologie jako vědecké disciplíny přináší od poloviny devatenáctého století důležité poznatky, které napomáhají odhalovat zákonitosti vývoje dítěte a abnormality způsobené výchovou v náhradní péči.

Ve druhé kapitole budu popisovat jednotlivá stadia vývoje dítěte. Pochopení složitosti vývoje dítěte umožňuje orientaci ve zkoumané tématice. Zajímá mě, jaké možnosti řešení krizí vývoje psychologické teorie nabízejí. Zmapuji rozdíly, které vykazují ve svém vývoji děti vyrůstající v náhradní rodinné péči a v ústavní péči, což mi pomůže objasnit, která z forem je pro vývoj dítěte výhodnější.

Ve třetí kapitole budu popisovat systém náhradní rodinné výchovy. Česká republika čelí dlouhodobě kritice pro velký počet dětí umístěných v ústavní péči. Kritika se zaměřuje především na vnímání ústavní péče jako vhodné alternativy k náhradní rodinné péči. Ústavní výchova však plní důležitou roli v péči o děti, které nemohou být umístěny v rodinné péči. Jde především o děti s výraznými poruchami chování či těžkým zdravotním postižením, děti s kombinovaným postižením. Další problematickou skupinou jsou děti přicházející z nevhodného prostředí, postižené patologickými jevy společnosti. Děti alkoholiků, drogově závislých, děti zneužívané, týrané. Ohrožené děti potřebují často

---

kromě výchovné péče ještě péči zdravotní, terapeutickou a resocializační. Ve druhé části třetí kapitoly se budu věnovat formám náhradní rodinné péče. Popíši právní úpravu institutů náhradní rodinné péče platné do 31. 12. 2012. Poskytovatelé náhradní rodinné péče spolu s odborníky dlouhodobě poukazovali na problémy, které v praxi právní úprava přinášela.

Zákonodárci schválili potřebné novelizace, a tím umožnili start transformace péče o hrožené děti v České republice. Počínaje rokem 2013 začíná fáze realizace změn v praxi. Do čtvrté kapitoly zařadím důležité cíle, které má transformace náhradní péče splnit.

V praktické části diplomové práce provedu odborný výzkum. Na základě poznatků shromážděných v teoretické části stanovím hypotézy. Nástrojem k ověření hypotéz bude anketa a strukturovaný rozhovor s odborníkem z praxe. Výsledky kvantitativního výzkumu ankety porovnáám pomocí srovnávacích metod s obsahem strukturovaného rozhovoru a s novou úpravou právních norem. Výsledky mi poslouží k verifikaci, nebo falzifikaci stanovených hypotéz.

Závěrem zhodnotím výstupy získané výzkumem a propojení se studiem sociální pedagogiky. Dále se zaměřím na možnost využití diplomové práce v praxi.

I TEORETICKÁ ČÁST

1 HISTORICKÝ VÝVOJ PRÁV DÍTĚTE A TEORIE VÝVOJE DÍTĚTE

1.1 Historický vývoj práv dítěte

Dítě bez ochrany a péče své biologické rodiny bylo v celé historii vývoje lidské společnosti až do počátku devatenáctého století fakticky odsouzeno k smrti.

Již v antice jsou sice určité snahy tehdejších obcí ochraňovat nezaopatřené děti, ale jedná se spíše o ojedinělé individuální snahy než o celospolečenský jev. První ucelenější koncepce přichází až s rozšiřováním křesťanské víry v celé Evropě. Katolická církev jako první začala zřizovat zařízení pro opuštěné děti.²

Dalším mezníkem je osobnost Jana Ámose Komenského, který jako jeden z prvních poukazuje na význam období dětství pro celý život člověka. Upozorňuje na důležitost vzdělávání a rozvoj dovedností v dětském věku.

Za vlády Marie Terezie přináší zavedení povinné školní docházky omezení práce dětí a všeobecný zákaz práce dětí do šesti let. Zařízeními institucionální péče o opuštěné děti byly sirotčince či chudobince. Výsledky činnosti jejich péče byly však nelichotivé. Drtivá většina dětí, o které se snažila zařízení pečovat, do roka pobytu umřela. Umístění dítěte do ústavu bylo víceméně rozsudkem smrti.

Obrat přináší devatenácté století a především pozornost věnovaná dodržování základních hygienických návyků v ústavních zařízeních. Pravidelné mytí přineslo nebývalé výsledky a podstatně se zvýšila šance na přežití dětí v ústavech. Přestaly se objevovat hromadné epidemie.

---

² MATĚJČEK, Z., LANGMEIER, J., *Výpravy za člověkem*. Praha: Odeon 1981, s. 87

Dalším podstatným mezníkem v devatenáctém století je rozvoj psychologie jako vědecké disciplíny. Psychologové začínají spolupracovat s lékaři na problémech spojených s ústavní péčí. Objevují se nové termíny jako **hospitalismus a psychická deprivace**.

Problémy s psychickým zaostáváním a narušením psychického vývoje v souvislosti s kolektivní výchovou se však nikdy nepodařilo vyřešit, jen se do určité míry podařilo celý proces popsat a částečně zmírnit následky postižení vzniklé prožitím dětství v institucionální péči.

Právní úprava dětských práv začíná být v popředí zájmu teprve na začátku dvacátého století. Ve Švédsku v roce 1900 Ellen Keyová, spisovatelka a obhájkyně práv žen a dětí, vydává spis *Století dítěte*, ve kterém nazývá nadcházející století dobou, kdy se problematika práv dítěte stane prioritou zájmu společnosti.³

V Británii v roce 1918 vzniká hnutí SAVE OF CHILDREN, jež lze nazývat prvním hnutím, které chrání práva dětí. Prvním významným dokumentem je však až Ženevská deklarace práv dítěte schválená roku 1924.

Ženevská deklarace práv dítěte

Roku 1920 vznikla v Ženevě Mezinárodní unie pomoci dětem (UISE), která se zprvu soustředila zejména na pomoc dětem postižených válkou. Organizace o tři roky později připravila dokument nazvaný Deklarace práv dítěte, ten byl v roce 1924 projednán Shromážděním Společnosti národů a vešel ve známost jako **Ženevská deklarace práv dítěte**. Byla podepsána dne 23. 2. 1923 Mezinárodní Unií na pomoc dětem a schválená v Ženevě dne 20. 9. 1923 na 5. zasedání Ligy národů.

---

³ Elen Keyová[online]. *Wikipedia*, [cit. 2013-02-27]. Dostupné z: <http://es.wikipedia.org/>

Obsahem tohoto dokumentu je stručné shrnutí a definování základních principů ochraňujících práva dětí na optimální tělesný a duševní vývoj. Státy se zde zavazují plnit principy zajišťující všestranný rozvoj dětí, podporovat vzdělání dětí a chránit je před nežádoucími vlivy ohrožujícími jejich vývoj. Definovány jsou zde ohrožující faktory, jako zneužívání dětské práce, týrání, zanedbávání. Nedostatkem deklarace je absence mezinárodní právní závaznosti. Jedná se však o první dokument týkající se výhradně ochrany práv dětí.⁴

Situaci v Evropě v třicátých letech dvacátého století komplikovala hospodářská a politická krize, která ve svých důsledcích vedla k rozpoutání 2. světové války. Po skončení konfliktu začalo hodnocení katastrofálních důsledků na poli porušování lidských práv. Reakcí bylo podepsání Charty OSN v roce 1945 jako základního dokumentu Organizace spojených národů. Celá společnost cítila naléhavou potřebu právní úpravy zaručující celosvětovou závaznou úmluvu o základních právech člověka, která by byla zaručena pro všechny lidi na celém světě. To vedlo k podepsání Všeobecné deklarace lidských práv dne 19. prosince 1948 v Paříži.

Úmluva o právech dítěte

Dokument přijatý v New Yorku dne 20. 11. 1989. V České a Slovenské federativní republice vešla v platnost 6. 2. 1991. Česká republika jí zařadila do mezinárodních závazků již při svém vzniku v lednu 1993. Úmluva o právech dítěte (Convention on the Rights of the Child) je mezinárodní konvence stanovující občanská, politická, ekonomická, sociální a kulturní práva dětí. Dodržování úmluvy kontroluje Výbor pro práva dítěte OSN (Committee on the Rights of the Child). Ratifikovalo ji 193 států.⁵

---

⁴ Jílek, D. *Stručná geneze mezinárodní ochrany dítěte*. Právník, 1990, č. 4, s. 365

⁵ Úmluva o právech dítěte[online]. *Wikipedia*, [cit. 2013-02-27]. Dostupné z. <http://cs.wikipedia.org/>

Státy, které podepsaly Úmluvu, se zavázaly k dodržování konkrétně právně definovaných práv dítěte. Principy obsažené v úmluvě pak bylo nutné sjednotit s úpravami vnitrostátních zákonů, jimž je úmluva jako mezinárodní smlouva nadřazena.

Česká republika čelí dlouhodobě kritice nedodržování principů Úmluvy. Instituty Úmluvy mají garantovat práva vyplývající z Deklarace Všeobecných práv a svobod. Děti mají podle Úmluvy nárok na speciální péči. Rodina je základním stavebním kamenem společnosti a rodinné prostředí je zárukou pro růst a blaho všech svých členů, zejména dětí. V zájmu harmonického a plodného rozvoje osobnosti dítěte musí dítě vyrůstat v rodinném prostředí, v atmosféře vzájemné pomoci, štěstí a porozumění.

V první části Úmluva definuje ve 41 člancích pravidla a normy chování, která se státy ve vztahu k dětem zavazují dodržovat. Ve druhé části jsou vyjmenovány prostředky vedoucí k rozvoji Úmluvy a ke kontrole jejího dodržování členskými zeměmi. K tomuto účelu je zřízen **Výbor pro práva dítěte**. Výbor má v současné době 10 členů. Každý ze členských států má možnost navrhnout jednoho svého občana za člena Výboru. Výbor spolupracuje s ostatními organizacemi podporujícími práva dětí. Prostřednictvím generálního tajemníka OSN musí pravidelně předkládat zprávy o dodržování jednotlivých článků Úmluvy. Výbor se pravidelně schází jednou ročně, popřípadě častěji na mimořádných zasedáních.

Doporučení České republiky Výboru pro lidská práva OSN

Výtah z doporučení České republiky v oblasti rodinného prostředí z 57. zasedání Výboru pro lidská práva OSN, konaném 30. 5. až 17. 6. 2011:

Znepokojující je nízká socioekonomická podpora rodiny ze strany státu. Výrazné je zlepšení v přístupu k rané péči o dítě, zvláště pak důraz na důležitost prvních kontaktů dítěte s matkou a možnosti mateřské dovolené po dobu čtyř let. Nedostatečná je však příprava na rodičovství a podpora rodinám s malými dětmi.

Výbor doporučuje novelizovat Zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně právní ochraně dětí za účelem deinstitucionalizace náhradní péče. Znepokojující je zvláště akceptace ústavní péče jako vhodné alternativní možnosti pro rodinné prostředí.

Další výhrady se týkají:

- nedostatečné preventivní programy pro ohrožené rodiny
- neexistují kritéria pro nutnost umístění v ústavní péči
- nedůsledná, centrálně řízená standardizace poskytování sociálně právní ochrany dětí
- příliš dlouhý pobyt dětí v institucionální výchově
- nedostatečný důraz na sanaci rodiny a reintegraci dětí zpět do rodinného prostředí.

Připomínáme Směrnici OSN o alternativní péči o děti, rezoluci A/645/142,2009, kde bylo státu uloženo formulovat komplexní postup při deinstitucionalizaci náhradní péče zvláště:

- nutnost určení strategie snižování počtu dětí umístěvaných v ústavní péči.
- stát zajistí, aby umístění do ústavní péče bylo opravdu poslední možností, a to jen na dobu nezbytně nutnou.
- podporovat programy vedoucí k rozvoji všech forem náhradní rodinné péče.
- je nutno změnit Nařízení o ústavní výchově, zajistit standardizaci ústavní péče.
- zajištění dostatečného proškolení pracovníků a financování zařízení pro péči o dítě.
- nutnost vytvoření plánu individuální péče pro děti v ústavní péči, který má za cíl zkrátit pobyt v ústavních zařízeních.
- podporovat kontakty mezi dítětem v ústavu a jeho původní rodinou s cílem reintegrace zpět do rodiny.⁶

---

⁶ Doporučení č. CM/Rec(2011)12 Výboru ministrů členským státům[online]. MPSV ©2006 [cit. 2013-02-27].
Dostupné z: <http://www.mpsv.cz/>

Výbor kritizuje neexistenci jasných kritérií pro určení vhodných dětí pro osvojení a doporučuje ve spolupráci s odborníky na rodinnou výchovu a občanskými sdruženími vypracovat soubor pokynů, které by platily na celém území republiky.

Důrazně je žádáno zastavení projektu „Babybox“, který porušuje hned několik ustanovení Úmluvy o právech dítěte. Nahradit by jej měly programy podporující prevenci patologických jevů, především pak projekty působící v oblasti přípravy na rodičovství a větší podpora rodin s malými dětmi.⁷

1.2 Teorie vývojových procesů dítěte

Vývojová psychologie jako vědní disciplína přinesla za posledních 150 let mnoho převratných poznatků a teorií. Dokázala popsat z různých úhlů pohledu nejdůležitější mezníky v lidském životě.

Bylo vytvořeno několik ucelených teorií, které se snaží prokázat vliv určitých faktorů na psychický vývoj člověka. Ukazují nám zákonitosti, které bio-psycho-sociální vývoj každého jedince provází. Upozorňují nás na nebezpečí, která mohou proces vývoje dítěte narušit.

Psychoanalýza Sigmunda Freuda

Sigmund Freud (1856-1939) byl lékař–neurolog, psycholog a zakladatel psychoanalýzy. Vytvořil psychoterapeutickou metodu založenou na volných asociacích pacienta, vytvoření přenosového vztahu s ním a na interpretaci jeho promluv, snů, přenosových emocí a odporu během terapie. Okolo této terapeutické techniky rozvinul rozsáhlý teoretický systém popisující člověka z hlediska psychologického, filozofického i antropologického. Systém má několik větví, z nichž nejvýznamnější je pudová teorie.

---

⁷ Česko děti neřeší (tisková zpráva Ligy OSN), *Fond ohrožených dětí* [cit. 2013-02-27]. Dostupné z. <http://www.fod.cz/>

„Freud je zakladatelem psychoanalýzy. Ve svém přístupu zdůrazňoval význam nevědomých faktorů ovlivňujících lidské chování a hodnotu interpretace snů jako cesty k nevědomí.“⁸

Freudova teorie se zabývá vývojem člověka od narození do puberty. Předmětem jeho výzkumu se stal psycho-sexuální vývoj člověka, tento vývoj rozdělil na několik fází vývoje, kdy se mění formy a zdroje sexuálních slastí.⁹

1. Orální období: od narození do 18 měsíců

Erotogenní zónou ústa, libost získávána sáním, kousáním a žvýkáním. Při ustrnutí v tomto období se stává osoba „orálně závislou“. To se může později projevit sklony k přejídání, kouření, okusování nehtů atd.

2. Anální období: od 18 měsíců do 2 let

Slast získávána zadržováním a vypouštěním stolice, díky nácviku čistoty se slast ze zadržování a vypouštění stává socializovanou, buď je zdrojem hrdosti, nebo zdrojem pokoření, může být prostředkem k vyjádření vzdoru nebo poslušnosti. Zde je velmi důležitá podpora od vychovávajících osob, která pomáhá zvládnout vývojový úkol období. Následky nezvládnutí vývojové krize se mohou projevit ve sklonu k lakotě, nízkému sebevědomí, agresivním sklonům, potížím se sebekontrolou a nezodpovědností.

3. Falické období: od 3 do 6 let

Významné se stávají genitálie, souběžně probíhá oidipovský a kastráční komplex. Fáze objeovávání své osobnosti, své sociální role v rodině, svého vlivu na ostatní členy rodiny, což je důležité pro proces pozdější identifikace se sexuální rolí. Mění se vztahy s rodiči.

---

⁸ SHEEHY, N., *Encyklopedie nejvýznamnějších psychologů*. Brno: Barrisher&Principal s.r.o., 2005, s. 79

⁹ Sigmund Freud[online]. *Wikipedia*, [cit. 2013-02-27]. Dostupné z: <http://es.wikipedia.org/>

Zakotvení v této fázi může mít vážné následky při hledání vlastní sexuální identity, v partnerských vztazích, problémech s autoritami.

4. Latence: od 6 do 12 let

Období relativního klidu, období socializace, potlačení sexuality. Fáze v literatuře popisována jako období „hodného dítěte“. Nabírání vědomostí a zdokonalování dovedností. Sexualita v útlumu jako kdyby se jednalo o přípravné období, na které navazuje konečná fáze hledání vlastní identity.

5. Genitální období: od 12 do 18 let

Hektická fáze dozrávání, období završené nalezením pevné identity, navázání intimního vztahu, osamostatnění od původní rodiny a navázání sexuálního a partnerského vztahu mimo původní rodinu. Zřejmě nejsložitější a zároveň nejdůležitější fáze pro další vývoj osobnosti jedince. Přejít od sebelásky k lásce. Investice do partnerských vztahů. Nezávládnutí tohoto období má negativní vliv na utváření pevných vztahů, projevuje se v emoční labilitě a způsobuje problémy s navazováním intimních vztahů, což může vést k závažným poruchám při zakládání vlastních rodin.¹⁰

„Pro správný vývoj jedince je důležitý hladký průběh všech stádií vývoje. V případě zakotvení v určitém stádiu má za následek regresi s fatálními následky pro další životní etapy. Freudova koncepce psychického vývoje má kořeny v psychopatologii. Byla vytvořena za účelem vysvětlit pomocí vývojového modelu různé typy psychických poruch, především neuróz, s nimiž se Freud setkával u svých pacientů:“¹¹

---

¹⁰ Sigmund Freud[online]. *Wikipedia*, [cit. 2013-02-27]. Dostupné z: <http://es.wikipedia.org/>

¹¹ KOHOUTEK, R., *Vývojová psychologie*. Brno: Institut mezioborových studií, 2003, s. 7

Eriksonova teorie psycho-sociálního vývoje

Erik Homburger Erikson (1902 -1994) byl německý psycholog židovského původu, který je pokládán za stoupence neofreudismu. Vývoj osobnosti je podle něj vázán na biologické, společenské, kulturní a historické faktory ovlivňující vývoj dítěte. Na každém stupni vývoje si musí jedinec vyřešit základní psychologický rozpor. Po jeho vyřešení získává ctnost a pokračuje v rozvoji osobnosti.¹²

„Dětství nebo společnost můžeme pochopit pouze tehdy, když rozšíříme svůj pohled tak, abychom prozkoumali způsob, jímž společnosti ulehčují nevyhnutelné konflikty dětství příslibem jisté bezpečnosti, identity a integrity.“¹³

Etapy lidského života dle Eriksona

0 - 1 rok (kojenecký věk) - díky péči matky získává dítě základní pocit důvěry v životě naproti nedůvěře, ctností získanou v tomto období je vnitřní jistota.

1 – 3 roky (batolecí období) roky - rozpor mezi pocitem autonomie, studu a pochybami v závislosti na požadavcích okolí, ctností získanou překonáním krize tohoto období je nezávislost.

3 - 6 let (předškolní věk) - konflikt mezi vlastní iniciativou a pocitem viny, což má rozhodující vliv na sebevědomí jedince.

6 - 12 let (školní věk) - konflikt mezi snaživostí v práci a pocitem méněcennosti a nedostatečnosti, překonáním krize je získání kompetencí.

12 - 19 let (věk dospívání) - hledání vlastní identity v konfliktu s nejistotou ohledně své role mezi lidmi, identifikace se vzory, ideály, ctností je věrnost.

19 - 25 let (mladá dospělost) - jedinec je připraven splynout s druhou osobou, objevuje hranice své intimity, úkolem je odklon od soustředění jen sama na sebe, ctností je láska.

---

¹² Erik Erikson[online]. *Wikipedia*, [cit. 2013-02-27]. Dostupné z: <http://es.wikipedia.org/>

¹³ ERIKSON, E., *Dětství a společnost*. Praha: Argo 2002, s. 253

25 - 50 let (dospělý věk) - pocit generality (touha tvořit) se dostává do konfliktu s pocitem osobní stagnace, pečování o nastupující generace, ctností je schopnost pečovat o někoho nebo něco.

Zralý věk (pozdní dospělost, stáří) - pocit osobní integrity (vyrovnanosti), která se projeví přijetím vlastního života, je v konfliktu s pocitem zoufalství a strachu ze smrti, nalezení smyslu života, jeho využitelnost, ctností je moudrost.

„U každého člověka dochází v každém stádiu k novému závraku mocného vývoje, což všem přináší novou naději a odpovědnost.“¹⁴

Interakční teorie

Teorie popsaná D. Magnusonem a N. Emlerem přikládá velký význam mnohasměrných interakcí mezi dítětem a situací. Aktivním činitelem je osobnost. Vývoj osobnosti je závislý na průběhu neustálých interakcí s okolním prostředím.

„Charakteristické znaky vývojového procesu se vytváří v kontinuální interakci mezi biologickými, sociálními, psychickými a kultivačními faktory v průběhu času.“¹⁵

Bowlbyho teorie připoutání - attachmentu

John Bowlby (1907-1990) byl anglický psychoanalytik, který svým konceptem přimknutí (attachment) silně ovlivnil i jiné psychologické školy. Bowlby vyšel z darwinismu a freudismu. Od Freuda převzal názor, že dítě je bytostí se silnými pudy, tyto pudy však vidí jinak než Freud, více darwinisticky: jako přizpůsobené miliony let přirozeného výběru k přežití. Pudové jednání dle Bowlbyho zvyšuje šance dítěte na přežití. Tím základním je přimknutí k matce, které se projevuje pěti instinktivními reakcemi: krmením, úsměvem, mazlením, pláčem a následováním. Psychopatologii Bowlby odvozuje z poruch přimknutí v raném věku.¹⁶

---

¹⁴ ERIKSON, E., *Dětství a společnost*. Praha: Argo 2002, s. 232

¹⁵ ČAČKA, O., *Psychologie duševního vývoje dětí a dospívajících s faktory optimalizace*. Brno: Doplněk, 2000, s.7

¹⁶ John Bowlby[online] *Wikipedia*, [cit. 2013-02-27]. Dostupné z: <http://cs.wikipedia.org/>

Pro bezproblémový vývoj každého dítěte je důležité vytvoření silné citové vazby. Bowlby se zabýval teorií popisující vytváření citových vazeb, popsal jednotlivá období a vymezil rizika při nenavázání žádoucích pevných vazeb. K navazování vazeb dochází už v prenatálním období a jeho největší důležitost je do čtyř let věku. Bowlby popisuje vývoj „normálního“ vztahu, nezabývá se abnormalitami vztahu týraných dětí.

Fáze od oplodnění do 3 měsíců věku dítěte

Jedná se o fázi, kdy pevný vztah ještě není vytvořen. Je nutné, aby dítě mělo svou osobu, která mu poskytuje pocit klidu a bezpečí, uspokojuje jeho biologické potřeby.

Nejideálnější je, pokud touto osobou je jeho biologická matka, na kterou je dítě zvyklé z období před porodem. Pokud tato péče není možná, je důležité, aby novorozenec měl jednu „svoji“ osobu.

Fáze od 3 do 7 měsíců věku dítěte

Dítě v tomto období začíná pomalu navazovat silnou citovou vazbu k primárnímu pečovateli. Ideální období pro osvojení dítěte. Vztahy jsou již sice navázány, ale pokud dojde ke změně pečující osoby, dítě bez větších následků naváže vztah s jinou osobou. Dítě začíná odlišovat svoji osobu, na které radostně reaguje, a osoby cizí, kterých se bojí.

Fáze od 7 měsíců do 4 let věku dítěte

Období vytváření pevné vazby. Dítě má strach ze všeho cizího. Je velmi důležité, aby od „svého“ člověka nebylo delší dobu odloučeno. Pokud je delší dobu opuštěno, objeví se příznaky **separační úzkosti**.

Fáze separační úzkosti

- **fáze protestu** - pokud se pečující osoba vzdálí, dítě reaguje křikem, pláčem, cizí lidi odmítá. Dítě stále doufá v návrat primárního pečovatele. Jedná se o obrannou fázi, která může trvat několik hodin až dnů.

- **fáze zoufalství** - dítě opakovaně pláče, postupně však křičet a plakat přestává. Ztrácí naději na návrat pečující osoby. Uzavírá se do sebe. Začíná se přizpůsobovat situaci. Častá bývá apatie. Tato fáze může trvat od několika hodin, dnů až týdnů.

- **fáze odpoutání se od předešlého vztahu a snaha o navázání nového**

Dítě již rezignuje na původní vztah. Při dlouhodobém odloučení od pečující osoby se objevuje odmítání opětovného navázání vztahu s toutéž osobou. Může dojít k nenávratným poruchám psychiky dítěte. Obvyklé jsou poruchy spánku, noční pomočování, úzkostné vztahy, koktání, zadržávání atd. Dítě má tendenci navázat nový pevný citový vztah.

Fáze od 4 let věku dítěte

Jelikož dochází k postupnému odpoutávání od pečující osoby, slábne i důležitost pevné vazby. Může již být i delší období odloučení od pečující osoby. Nastává období možné péče dalších lidí, především otce a prarodičů. Pevné pouto mezi matkou a dítětem je však nadále důležitým stavebním kamenem pro správný psychický vývoj dítěte.¹⁷

Kohlbergova teorie psycho-morálního vývoje

Lawrence Kohlberg (1927–1987) byl americký psycholog. Je známý svým studiem morální výchovy, morálního zdůvodňování a morálního vývoje. Lawrence Kohlberg vypracoval teorii morálního vývoje jedince. Tato teorie se zaměřuje na vývojová stadia morálního vývoje člověka. Jedinec musí postupně projít jednotlivými stadii. Kohlberg stanovil šest vývojových stadií morálky, rozdělených do tří fází. Jednotlivé fáze demonstroval na morálním uvažování lidí v konkrétních situacích.¹⁸

---

¹⁷ Kohlbergova stadia morálního vývoje[online]. *Wikipedia*, [cit. 2013-02-27]. Dostupné z: <http://cs.wikipedia.org/>

¹⁸ Lawrence Kohlberg[online]. *Wikipedia*, [cit. 2013-02-27]. Dostupné z: <http://cs.wikipedia.org/>

Fáze prekonvenční úrovně morálky

Období vytváření morálního chování, jde pouze o prosté zpevnování. Jedná se především o reakce na vnější důsledky chování. Dobro a zlo je vyhodnoceno podle toho, jaká je reakce na toto chování. Ve vývojovém stadiu orientace na trest je vnímáno potrestání jako reakce na špatnou činnost, a proto je vhodné se tomuto chování vyhnout.

Motivem jednání je strach z potrestání. Hlavní roli tedy hraje výsledek, a ne úmysl. Dítě si upevňuje to chování, které mu ve svých důsledcích nepřináší sankci. Stadium orientace na odměnu se vyznačuje snahou o dosažení ocenění dobrého chování za účelem dosažení odměny. Je možno vysledovat snahu vyhýbat se negativním sankcím a snažit se dosáhnout odměny za své chování. Jedná se o propracovanější stadium morálky. Můžeme vysledovat, že chování je řízeno účelem, respektive osobním zájmem.

Fáze konvenční úrovně morálky

Vývojové stádium morálního vývoje vyznačující se **orientací na konvenční chování**, snahou být hodným dítětem. Považováno za správné je to chování, které za správné považují ostatní. Děti v této fázi při rozhodování zvažují, jestli chování bude oceněno druhými jako správné.

Dalším stádiem vývoje morálky je **orientace na zachování řádu a systému**. Typické pro toto stádium je podřízení se obecně platným zákonům a snahou o plnění svých závazků. Obvyklé je dodržování pravidel bez uvažování o správnosti jednání. Problémem bývá situace konfliktu mezi jednotlivými normami.

Fáze postkonvenční úrovně morálky

Stadium **orientace na společenskou smlouvu** odpovídá právům jedince, užitečnosti. Jedinec v tomto stadiu si dobře uvědomuje, že zákony byly vytvořeny pro člověka, a ne člověk pro zákony. Ne každý člověk dospěje do postkonvenční fáze úrovně morálky. Dle Kohlberga jen to asi 15% z populace.

Nejvyšším stupněm morálního vývoje je **stadium univerzální etiky**. Vyznačuje se zaměřením na obecné etické principy. Morálka se řídí řadou vysoce individuálních zásad. Jedinec v tomto stadiu dospívá k přesvědčení, že každý jednatel má práva na osobní svobodu a spravedlnost.¹⁹

Piagetova teorie kognitivních procesů

Jean Piaget (1896–1980) byl švýcarský filozof, přírodní vědec a vývojový psycholog, dobře známý pro své studium dětí a pro svou teorii kognitivního vývoje. Jean Piaget vytvořil významnou teorii zaměřenou na poznávací procesy. Princip, na kterém tento vývoj probíhá, považoval za prolínání dvou principů- asimilace a akomodace. Asimilaci v tomto smyslu chápal jako zahrnutí nové informace do již fungujících systémů myšlení. Akomodaci jako revoluční proces reorganizace systému, jako přizpůsobení se nové informaci. Podle Piagetovy teorie probíhá vývoj ve čtyřech stádiích.²⁰

1. Stadium senzomotorické - od narození do dvou let

Poznávací procesy dítěte po narození jsou omezeny zpočátku jen na přijímání informací z prostředí kolem sebe. Nemá zatím schopnost obrázky „spojovat“ do celků. Postupně se však prudce rozvíjí jeho pohybové schopnosti v souladu se schopnostmi vnímání. Na konci období mají děti již schopnost přemýšlet nad důsledky manipulace s věcmi. Za zlom mezi obdobími je považováno uvědomění si stálosti předmětů.

2. Předoperační stadium- od dvou do sedmi let

Ve druhém stadiu je dítě již schopno první manipulace s předměty, umí používat symbolické pojmy, jedná se o období experimentů a fantazie. Hra má důležitou funkci při rozvoji myšlení. Začíná se rozvíjet časová souvislost. Mluvený projev se rozvíjí v používání a chápání minulého a budoucího času. V předškolním věku se dají vysledovat prudké změny v uvažování.

---

¹⁹ KOHOUTEK R. *Vývojová psychologie*. Brno: Institut mezioborových studií, 2003, s. 13

²⁰ Jean Piaget[online]. *Wikipedia*, [cit. 2013-02-27]. Dostupné z: <http://cs.wikipedia.org/>

---

3. Stádium konkrétních operací od sedmi do dvanácti let

Po nástupu školní docházky kolem sedmého roku se objevují nové schopnosti uvažování. Zlepšuje se klasifikace pojmů. Rozvíjí se schopnost konzervace a příčinnosti. Děti jsou schopné počítat, uvědomují si množství a hmotnost. Myšlení je konkrétní bez schopnosti abstrakce.

4. Stádium formálních operací po dvanáctém roce

Konečné stádium vývoje poznávacích schopností. Ne všichni lidé dospějí to tohoto stádia. Podle Piageta je charakteristickým znakem myšlení období formálních operací, schopnost abstraktního myšlení, používání metodického postupu, vytváření hypotéz.

Přestože se později podařilo některá tvrzení této teorie vyvrátit, zůstává i nadále Piagetova teorie je platnou a významnou pro pochopení vývoje myšlení člověka.²¹

---

²¹ KOHOUTEK, R., *Vývojová psychologie*. Brno: Institut mezioborových studií, 2003, s. 8

2 VÝVOJOVÁ STADIA DÍTĚTE

2.1 Prenatální vývoj, novorozenecké a kojenecké období

Prenatální vývoj

Jedná se o první etapu ve vývoji lidského jedince. Začíná oplodněním vajíčka a končí porodem.

Trvá průměrně 38 až 42 týdnů.

„Dělí se na tři etapy –

První blastemové období - trvá 3 týdny, po uhníždění blastocysty se tvoří zárodečné listy (ekdoterm, endoterm, mezoderm).

Následující embryonální období, do 12 týdne, je obdobím, kdy se intenzivně zakládají orgány poslední fáze jejich vyžívání je označována jako fetální.“²²

Jedná se o období, kdy se žena seznamuje se svou rolí matky. Chování matky je v tomto období tím, na čem závisí celý další vývoj nového lidského jedince. Může být položen základ pro zdravý vývoj, ale i způsobeno nevratné vývojové postižení. Ženu čekají hormonální výkyvy, způsobující psychické a fyzické změny. Musí se přizpůsobit změnám, které její nový stav přináší.

Žena je tím, kdo v tomto období rozhoduje o vývoji svého plodu. Ostatní osoby mohou pouze pomáhat s vnějšími podmínkami. Pokud však těhotná žena nepřijme svou roli a netěší se na své dítě, nastává problém, který je jen obtížně řešitelný. Pokud se rozhodne dítě opustit, bude to mít na dítě závažný vliv. S velkou pravděpodobností se nepodaří tento vztah plnohodnotně nahradit.

Těhotná žena by neměla kouřit, konzumovat alkoholické nápoje a jiné drogy.

---

²² ČAČKA, O., *Psychologie duševního vývoje dětí a dospívajících s faktory optimalizace*. Brno: Doplněk, 2000, s. 29

„Například denní požívání 30g alkoholu (cca. 30 cl. vína) vyvolává „fetální alkoholový syndrom“ (tělesné vady, poškození orgánů, včetně mozku, snížený intelekt, poruchy chování). Kouření bývá spojované se spontánními potraty, předčasnými porody, syndromem náhlého úmrtí novorozence atd.“²³

Měla by se vyhýbat i přílišné námaze a nadměrným stresům. V druhé polovině prenatalního období dochází k prvním sociálním kontaktům mezi matkou a plodem, dítě už není jen pouhou představou, matka cítí jeho pohyby, je tedy reálné a živé. Je možno zaznamenat první rozdíly mezi pohlavími.

„Slavný anglický psycholog sledoval velmi podrobně vývoj svých čtyř dětí. Dal jim pořadové označení A, B, C, D. U dítěte B zaznamenal, že v sedmém měsíci vyrazilo své matce šálek čaje (co jiného v Anglii!!!) z ruky a že se vůbec v těle matky projevovalo mimořádně aktivně a s vervou. Byl to chlapec a ze všech sledovaných dětí byl pak pohybově nejzdatnější, nejjobratnější, úspěšný sportovec. Prenatální aktivita předznamenala dominantní rys jeho osobnosti na celý život.“²⁴

Novorozenecké období

Porod považujeme za faktický začátek našeho života. Novorozenecké (neonatální) období je první období, ve kterém dochází k prvním interakcím mezi dítětem a okolím. Označuje tím období od porodu asi do dvou měsíců věku dítěte. Novorozenec jedná jen na základě základních nepodmíněných reflexů. Jelikož má velkou unavitelnost nervových buněk, většinu dne prospí. V tomto období je dítě zcela odkázáno na péči jiných lidí, proto je důležité se o něj správně starat. Musíme sledovat pravidelné kojení nebo podávání umělé výživy.

„Novorozenec by měl jíst přibližně 6 x denně a přibývat kolem 200g týdně.“²⁵

---

²³ ČAČKA, O., *Psychologie duševního vývoje dětí a dospívajících s faktory optimalizace*. Brno: Doplněk, 2000, s. 28

²⁴ MATĚJČEK, Z., *Výbor z díla*. Praha: Karolinum 2005, s. 27

²⁵ KOHOUTEK, R., *Vývojová psychologie*. Brno: Institut mezioborových studií, 2003, s. 18

Nejdůležitějším vztahem je interakce se svou matkou, jejíž psychické rozpoložení dítě citlivě vnímá. Tento vztah by mu měl poskytnout pocit klidu a bezpečí. Pokud dojde k opuštění dítěte jeho biologickou matkou, může to mít devastující následky pro celý vývoj jeho osobnosti. Po celý život se bude cítit jako už jednou opuštěné.

Dle Bowlbyho teorie attachmentu není v této fázi vývoje ještě vytvořen pevný vztah s matkou, dítě potřebuje „svou“ osobu, která o něj bude pečovat. Podle Freudovy teorie je novorozenec v orálním období, kdy oblastí jeho libida jsou ústa. Potřeby jsou uspokojovány sáním, dumláním, žvýkáním, kousáním. Na jeho teorii navazuje Erikson, který poukazuje na úplnou bezmocnost dítěte a s ní související bazální důvěru či nedůvěru. Získanou ctností po úspěšném absolvování stadia je naděje. Podle Piagetovy teorie kognitivních procesů vývoje je první stadium „senzomotorické“. Dítě zpočátku vnímá vnitřní a vnější podněty pouze počitky. Není schopno vnímat vjemy uceleně, zaměřit předmět (hračku), natáhnout ruku, předmět uchopit a podat si ho blíže k obličeji.

Kojenecké období

Vývojová etapa odehrávající se od dvou měsíců od narození do jednoho roku. Někdy se nazývá též obdobím nemluvněte. Dítě si již postupně zvyklo na prostředí rodiny, na denní režim a osoby, které o něj pečují. Již neprospí valnou většinu dne. Žádá si více podnětů z vnějšího okolí.²⁶

Začíná reagovat na naši přítomnost. Ze začátku svou „radost“ projevuje pohyby celého těla, až později se objevuje první letmý úsměv. Kojenec za první rok života vyroste až o 30 cm a dosahuje hmotnosti kolem 10 kg. Od půl roku začíná rozlišovat a reagovat na ostatní osoby v jeho okolí. Vytváří se první zárodky citového vztahu.

Věk od tří do sedmi měsíců je dle Bowlbyho teorie připoutání nejideálnějším obdobím pro osvojení, pokud se jedná o co nejmenší následky pro dítě. Už je sice vytvořen primární

---

²⁶ ČAČKA, O., *Psychologie duševního vývoje dětí a dospívajících s faktory optimalizace*. Brno: Doplněk, 2000, s. 44

vztah se svou osobou, avšak ne ještě tak pevný a dítě se může připoutat k někomu jinému. Odpoutání či nepřilnutí k jedné osobě má devastující vliv na celkový vývoj osobnosti dítěte. To je jedním z argumentů hovořících proti umísťování v institucionální péči dětí v tomto období. Pouze jedna jediná osoba je schopna způsobit hladký vývoj fáze kojeneckého období, nemůže jich být víc. Pokud taková osoba chybí, dítě vývojově strádá.

Přibližně od šestého, sedmého měsíce věku se objevuje kromě sociálního úsměvu i **separační úzkost** projevující se pláčem, křikem jako reakce na odloučení od primární osoby. Nastává nejkritičtější období, připoutání k primární osobě, trvá až do čtyř let.

„Když byl mému synovi rok, onemocněl zápallem plic. Nástup dušnosti byl rychlý, stejně jako odvoz do nemocnice. Nepomohly nářky, prosby ani sliby, že se o syna doma postaráme, že nemoc zvládneme. A před 15 lety nebyla ani možnost být s dítětem v nemocnici. Stát bezmocně v ambulanci, poslouchat volání vlastního dítěte „mama, mama“, když ho sestra odnáší na pokoj, nepřejí nikomu. Vzhledem k věku syna mi nedovolili ani návštěvy, a tak jsem ho vídala skrz malé okénko ve dveřích... Ležel odevzdaně na zádech, přikurtovaný, aby si nevytáhl kapačku. Údajně nejhodnější dítě na oddělení! Po měsíční léčbě a hospitalizaci jsem si pro syna přišla. Druhý šok, který jsem prožila, mě čekal ve chvíli, kdy mi ho sestra dala do náručí. Moje objetí bylo pevné, slzy štěstí mi stékaly po tváři a můj syn... podíval se na mě, otočil se k sestře a vztáhl k ní ruce... Z ročního veselého dítěte, které již samo chodilo a umělo si často říct „aa“, se nám vrátil vyhublý ležící tvoreček, s plínkami téměř až do tří let. Okamžitě jsme zrušili postýlku, protože by v ní proplakal celou noc, a začal spávat se mnou v posteli, vyžadoval dotyky, mazlení, a tak jsme se jako masírovali, ve 4 letech začal zadržávat, takže jsme navštěvovali logopeda, věnovali jsme synovi maximální péči, dávali mu najevo, jak je milovaný, a přesto když jsme si později pořídili psa, kterého sám chtěl, položil mi strašnou otázku: „Kdyby ses mamí rozhodovala, kdo by šel – já, nebo pes?“ Myslím, že dnes má můj syn v sobě velkou dávku lásky, současně asi i hodně hluboko strach, že o ni přijde.“²⁷

---

²⁷ „Můj příběh“ separační úzkost[online], *Babyonline* © 2007 [cit. 2013-02-27].
Dostupné z: <http://www.babyonline.cz/>, ISSN 1802-4572

Se začátkem dentice nastává podle Freuda druhá fáze orálního stadia spojená s agresivitou. Jídlo přijímané v tekuté podobě není v ústech rozměňováno, naopak s proražením mléčných zubů dochází ke zpracování potravy kousáním. Jedná se zde však o projev agresivity žádoucí, související s vývojem v tomto období.

2.2 Batolecí období a předškolní věk

Batolecí období

Jedná se o období přibližně od jednoho roku do čtyř let. Některé zdroje ještě používají dělení:

1. Období mladšího batolete (1-2 roky)
2. Období staršího batolete (3-4 roky)

Pro rozvoj kognitivních procesů je nejdůležitější vývoj řeči. Proto je žádoucí dostatečný přísun podnětů. Jako vychovatelé bychom měli věnovat pozornost vývoji vyjadřovacích schopností dítěte, trpělivě opravovat chyby ve výslovnosti, přemýšlet nad vlastním vyjadřováním při komunikaci s dítětem, jelikož dítě se učí odposloucháváním.

„Řeč dětí je do značné míry zrcadlem těch, v jejichž společnosti dítě vyrůstá“²⁸

Ruku v ruce s vývojem řeči se vyvíjí myšlení, proto by dítě mělo dostat na každou svou otázku odpověď. Časté je též napodobování dospělých při běžných činnostech, jako je kouření, hádání se, čtení na záchodě a dalších tzv. **fikčních her**.

„Na počátku batolecího věku je určitým tréninkem citové odolnosti i známá hra na „kuku“, která není zdaleka jen obyčejnou schovávanou. Pozorujeme-li tuto hru mezi matkou a dítětem, vidíme, že ve chvíli, kdy se matka opět ukáže, dítě se vesele rozesměje a žádá opakování. Kdyby ale schovávání trvalo jen o vteřinku déle, než je prozatím dítě připravené snést, vyvolalo by to nelibost až strach. Jde tedy evidentně o jakýsi druh

---

²⁸ KOHOUTEK, R., *Vývojová psychologie*. Brno: Institut mezioborových studií, 2003, s. 25

„citového tréninku“, kterým se dítě učí překonávat krátkodobý fiktivní strach ze ztráty matky.“²⁹

Dle Freudovy teorie se batole okolo 18 měsíce dostává do **análního stádia** psychosexuálního vývoje, ve které je jeho úkolem osvojení si kompetence spojené s vyměšováním, zadržováním a vypouštěním střev. Žádoucí je zde pochvala za správné osvojení této dovednosti, která vede k pocitu hrdosti. Naopak není na místě přílišné trestání, které může vyvolat pocity zahanbení a pokoření. Může se jednat i o projev poslušnosti, popřípadě vzdoru. Freud spojuje selhání v úkolech análního období s lakotou, nebo naopak štedrostí či velkorysostí.

Dle Kohlbergovy teorie morálního vývoje se batole nachází v prekonvenčním stádiu. Toto období můžeme charakterizovat jako fázi akce a reakce. Pokud je dítě za určité chování odměňováno, má tendenci jej opakovat. Chování, za které je trestáno, má tendenci se mu vyhýbat. Jde tedy více o výsledek, nikoli úmysl.

Dle Eriksonovy teorie psycho-sociálního vývoje je důležitou kompetencí získanou po dobu druhé krize vývoje samostatnost - autonomie. Naproti tomu nezvládnutí této krize způsobuje pocity studu a pochybnosti. Pokud si osvojíme základní hygienické návyky, zvládneme problém spojený s vyprazdňováním střev, získáme žádoucí sebedůvěru.

„Zadržování se tedy může stát destruktivním a krutým zadržováním a omezováním, může se však stát vzorcem: mít a držet. I pouštění se může stát nepřátelským vypouštěním destruktivních sil, nebo uvolněným „ponecháváním“ a „necháváním být.“³⁰

---

²⁹ ČAČKA, O., *Psychologie duševního vývoje dětí a dospívajících s faktory optimalizace*. Brno: Doplněk, 2000, s. 58

³⁰ ERIKSON, E., *Dětství a společnost*. Praha: Argo 2002, s. 258

Předškolní věk

Období předškolního věku trvá od 3 - 4 let do nástupu do školní docházky. Fáze vývoje, kdy je hnacím motorem vývoje hra, ve které dominuje velký rozmach fantazie. Příznivé rodinné prostředí je stále nejdůležitějším aspektem pro zdravý duševní vývoj dítěte.

Chování rodičů je zdrojem napodobování a přejímání vzorců chování a reakcí na určité situace. Identifikace s rodičem stejného pohlaví má vliv na utváření sexuální role. Podrobně se sexuální rolí v předškolním období zabývá Freud. Nazývá jej falickou fází, kterou charakterizuje osamostatňováním se a uvědomováním si vlastní sexuální role. Upozorňuje na problematiku oidipovského (kastrovačního) komplexu či Elektřina komplexu.

Erikson upozorňuje na nutnost překonání vývojové krize tohoto věku. Iniciativa proti pocitu méněcennosti a vině. Iniciativa a motivace má oscilující intenzitu v závislosti na možnosti dosažení cíle. Proto si kladou jen menší a krátkodobé cíle. Motivace výkonu předškolních dětí vychází obecně z potřeby nezávislosti.³¹

Rodiče mají při výchově specifickou funkci. Mužská a ženská role ve vztahu je odlišná, avšak je nutné, aby působili jednotně a celistvě. Jedině tak si zachovají důvěru dítěte k používaným výchovným metodám.

Stále narůstající trend osamělých rodičů znamená, že rodič musí zvládnout obě role zároveň. To mnohdy znamená menší důraz rodičovského vlivu na dítě, oslaben je pocit zázemí a bezpečí rodiny. Dětem z neúplných rodin chybí nejen jeden z výchovných vlivů, ale i vzory získané z každodenních interakcí mezi rodiči.

---

³¹ ČAČKA, O., *Psychologie duševního vývoje dětí a dospívajících s faktory optimalizace*. Brno: Doplněk, 2000, s. 81

Bowlbyho teorie připoutání signalizuje po čtvrtém roce postupné odpoutávání od matky. Vzdálení se od matky i na několik dní již nezpůsobuje větší problém. Na řadu přicházejí i ostatní osoby z širší rodiny dítěte.

Důležitým mezníkem je nástup do mateřské školky, prvního zařízení institucionální výchovy, se kterým se většina dětí v běžné populaci setkává. Zde se musí přizpůsobovat kolektivu, osvojit si základní sociální návyky, komunikaci. Potkává se i s autoritou učitelek a vrstevníků.

Spisovatel Robert Fulghum to ale dokázal vyjádřit mnohem poetičtěji.

„ Všechno, co opravdu potřebuji znát, jsem se naučil v mateřské školce:

- 1. O všechno se rozděl.*
- 2. Hraj fér.*
- 3. Nikoho nebij.*
- 4. Vracej věci tam, kde jsi je našel.*
- 5. Uklízej po sobě.*
- 6. Neber nic, co ti nepatří.*
- 7. Když někomu ublížíš, řekni, promiň.*
- 8. Před jídlem si umyj ruce.*
- 9. Splachuj!*
- 10. Teplé koláčky a studené mléko ti udělají dobře.*
- 11. Žij vyrovnaně – trochu se uč a trochu přemýšlej a každý den trochu maluj a kresli a zpívej a tancuj a hraj si a pracuj.*
- 12. Každý den odpoledne si zdřímni.*
- 13. Když vyrazíš do světa, dávej pozor na auta, chytň se někoho za ruku a drž se s ostatními pohromadě.“³²*

---

³² ČAČKA, O., *Psychologie duševního vývoje dětí a dospívajících s faktory optimalizace*. Brno: Doplněk, 2000, s. 28

2.3 Školní věk

Již Komenský ve svých pedagogických dílech rozděluje vzdělávání na několik období. Jeho periodizace vzdělávání se dělí na šestileté cykly. Zatímco první etapa má probíhat převážně výchovou v rodině, v té druhé má dítě nastoupit školní docházku do veřejné školy.

Pokud dosavadní vývoj probíhal v mezích norem, prostředí bylo dostatečně podnětné, je v období mezi šestým a sedmým rokem velká pravděpodobnost, že dítě už bude způsobilé pro školní docházku.

„Školní způsobilostí rozumíme dosažení takového stupně v tělesném a duševním vývoji, který umožňuje, aby dítě bylo schopno bez újmy na tělesném a duševním zdraví vyhovovat nárokům, které na ně klade školní vyučování, a dosahovat vzhledem ke svému nadání a své péli přiměřených školních výsledků.“³³

Dlouhodobé statistiky prokazují, že rodinná výchova má významně lepší výsledky, co se týče školní způsobilosti než ústavní výchova.

Freud fázi vývoje od 6 let do nástupu puberty nazývá **latentním stadiem**, tedy obdobím relativního klidu.

Erikson poukazuje na fakt, že i bez povinné školní docházky, kterou primitivní kultury neměly, byla v tomto období ve všech kulturách snaha školit a vzdělávat. Jedná se o ideální čas na rozvoj vědomostí a dovedností. Pokud si vychovávající získá důvěru ke spolupráci a dokáže vhodně stimulovat dítě školního věku, může docílit žádoucího výsledku. Naopak nevytvoření vztahu k autoritám a vzdělávání, může vést k pocitům

---

³³ KOHOUTEK, R., *Vývojová psychologie*. Brno: Institut mezioborových studií, 2003, s. 42

méněcennosti a k rezignaci. Osvojení si nových kompetencí je vývojovým úkolem období.³⁴

Školu můžeme vnímat i jako místo, kde se střetávají jednotlivé hodnotové systémy rodin a společnosti. Školní třída je malou sociální skupinou se svou specifickou hierarchií. Jedná se o referenční skupinu, kde dochází ke srovnávání jednotlivých výkonů dítěte.

„Je-li dítě ostatními spolužáky pozitivně akceptováno, může zde uspokojit svou potřebu jistoty a bezpečí.“³⁵

Neuspokojivé sociální podmínky negativně působí na školní výsledky dítěte. Alkoholismus rodičů, zvýšený výskyt konfliktních situací, časté změny bydliště či nízká sociokulturní úroveň rodiny a ostatní patologické jevy nepříznivě ovlivňují přístup dítěte ke vzdělání. Dítě nemá při těchto podmínkách dostatek klidu a potřebnou dávku porozumění a lásky důležité pro pocit bezpečí.

„Pro dětský rozvoj je nejvýhodnější kompletní funkční rodina. Rozvodem respektive rozpadem rodiny ztrácejí mnoha pozitivních zkušeností, především jistotu existence rodinné jednotky. Vztah dítěte k rodiči, který s ním nežije, se mění, vztah k rodiči, se kterými je, se mění také. Pokud děti žijí jen s matkou, chybí v rodině model mužské role.“³⁶

Projevují se i následky vývojových poruch z předchozích období, které ovlivňují dítě po celý jeho život.

Chlapec M. Ř. je ve třetí třídě, kde mu hrozí propadnutí, ačkoliv je zřejmě dosti nadaný. Je velmi neklidný, stále by si jen hrál, o učení nemá zájem. Z družiny a ze školy přicházejí stále stížnosti na jeho „zlobení“. Přitom je nápadně bázlivý, ustrašený, nechce být nikde sám. Do osmi let neusnul jinak, než v matčině posteli, dosud na matce úzkostně lpí, je příliš dětský, naivní, proti druhým dětem prý „opozděný“. Somatické ani psychologické vyšetření

---

³⁴ ERIKSON, E., *Dětství a společnost*. Praha: Argo 2002, s. 235

³⁵ VÁGNEROVÁ, M., *Vývojová psychologie I*. Praha: Karolinum, 1996, s. 187

³⁶ VÁGNEROVÁ, M., *Vývojová psychologie I*. Praha: Karolinum, 1996, s. 198

nepřináší závažnější nálezy. Intelektová výkonnost je normální. Pod přímým vedením chlapec pěkně spolupracuje a bystře se orientuje v úkolech. Anamnéza však uvádí historii opakovaných separací s prudkými reakcemi dítěte, jež lze uvést ve vztah k dnešním potížím. V sedmi měsících, když matka onemocněla těžkou srdeční chorobou, byl umístěn v kojeneckém ústavu a jeví se tam jako pasivní, apatické dítě. Když mu byl jeden rok, vrátil se domů a za dva měsíce si tu „zvykl“. Když byl pak předán do dětského domova pro batolata, reagoval již hlubším útlumem. Při návštěvě matky nevydal nikdy ani hlásku a seděl jí na klíně zcela apatický. Za další tři měsíce byl ústavní pobyt vystřídán pobytem doma, chlapec se stal opět čilým dítětem. Na matce však jenom „visel“. V jeslích, kam jej nosila, se jí křečovitě držel, plakal, křičel, odpoledne ji čekal u dveří a nedal se pohnout k jiné činnosti. Pak znovu přišel do dětského domova a odtud na měsíc do nemocnice z důvodu otitidy - při návštěvě matky byl vždy zaražený, ale když jej vedla z nemocnice zpět do ústavu, vzpíral se a zuřivě ji bil. Ve dvou letech a šesti měsících se definitivně vrátil do rodiny, chodil zprvu do jeslí, pak do mateřské školy a konečně do školy. Jeho neklid, dráždivost, autistická hravost a špatný kontakt s ostatními dětmi spolu s úzkostným vztahem k matce trvají od té doby dosud.³⁷

V sedmém roce vykazuje většina dětí celou řadu změn týkajících se uvažování a klasifikace. Piaget období od sedmi do dvanácti let nazývá obdobím konkrétních operací. Uvažování je konkrétní, lepší se klasifikace pojmů, ale ještě nejsou schopny systematicky myslet a nemají rozvinut smysl pro abstraktní myšlení.

Školní věk bývá nazýván „obdobím hodného dítěte“, tedy poměrně poklidnou fází, která je jen předejrou pro tak bouřlivou fázi, jakým je období dospívání.

2.4 Období dospívání

Jedná se o období od 11 - 12 let do zhruba 20 let věku. Je to přechodná doba mezi dětstvím a dospělostí. Nejdynamičtější fáze lidského vývoje.

---

³⁷ LANGMEIER, J., MATĚJČEK Z., *Psychická deprivace v dětství*. Praha: SZN 1963, s. 71

Erikson klade důraz na důležitost nacházení vlastní identity. Časté jsou silné krize identity přinášející emoční rozkolísanost, deprese, obavy. Rodina již neslouží jako základna klidu a bezpečí. Spíše je zde tendence identifikace se vzory skupiny vrstevníků.

*Mladiství si totiž nejen navzájem přechodně pomáhají zvládnout velkou část svého neklidu vytvářením různých part a stereotypizováním sebe samých, svých ideálů a svých nepřátel, s jistou perversitou vzájemně testují své schopnosti slíbit a dodržet věrnost.*³⁸

Celkový vývoj vede k osamostatnění jedince a získání vlastní identity. Je to cesta plná experimentů a testování hranic. Freud si všímá nového oživení sexuálních pudů a nazývá toto období genitálním.

*„Sexuální potřeby sice stále více určují směřování osobnosti, ale nyní není objektem jejich potencionálního uspokojení člen rodiny, už nejde o incestní zaměření.“*³⁹

S dokončením základního vzdělání nastává čas volby budoucího profesního zaměření. Jen asi třetina dětí je jednoznačně zaměřena a pevně rozhodnuta, jakým směrem se bude jejich profese ubírat. Zbylé dvě třetiny jsou postupně ovlivňovány různými vlivy společnosti, rodičů a vrstevníků. Na jejich základě, se pak rozhodují, a ne vždy vhodně volí svou budoucí profesi. To má vliv na časté pozdější změny profesního zaměření.

Dnešní vývoj situace na pracovním trhu je obtížně předvídatelný. Poptávka po konkrétních profesích se mění tak často, že již během studia na střední a vysoké škole je mnohdy potřeba změnit původní zaměření z důvodu nízkého možného budoucího uplatnění v praxi.

V tomto období nastává problém při opouštění ústavní péče. Chovanci ústavů jsou nedostatečně připraveni na samostatný život. Ač se snaží všichni zainteresovaní pomoci zvládnout tento nelehký úkol, nedaří se vždy zabezpečit úspěšný start do života dětí, které

---

³⁸ ERIKSON, E., *Dětství a společnost*. Praha: Argo 2002, s. 238

³⁹ VÁGNEROVÁ, M., *Vývojová psychologie I*. Praha: Karolinum, 1996, s. 237

---

prošly ústavní výchovou. Chybí jim zázemí fungující rodiny. Nedostatečné je, jak hmotné zabezpečení (bydlení, finance), tak příklady chování v krizových situacích, které běžný život přináší. Většina propuštěných dětí, které prošly celým systémem ústavní péče, během svého dalšího života opakovaně selhává. Jelikož nezažily rodinnou výchovu, nejsou schopny fungovat v partnerských vztazích, vychovávat vlastní děti ani vycházet se svými spolupracovníky.

3 FORMY NÁHRADNÍ ÚSTAVNÍ A RODINNÉ PÉČE

3.1 Formy ústavní péče

Ústavní péče slouží skupině dětí ve věku od narození do dosažení plnoletosti, popřípadě do dokončení přípravy na své povolání (nejdéle však do 26 let), kteří z jakýchkoli důvodů nemohou vyrůstat v rodinném prostředí. Má za úkol zabezpečit bezproblémový biologický, sociální a psychický vývoj dítěte, pokud možno bez nevratných vývojových opoždění. Jedná se o velmi nákladnou a málo efektivní formu náhradní výchovy.

Ústavní výchova není nejvhodnější formou péče pro vývoj dítěte. V České republice je veřejností i některými odborníky stále považována za alternativu náhradní rodinné péče, což je terčem kritiky mezinárodních organizací. Kritika se vztahuje na nedostatečnou podporu programů na podporu ohrožených rodin, preventivní péče o rodinu a dalších aktivit přinášejících snížení počtu dětí v ústavních zařízeních. Stále vnímáme ústavní péči jako důležitou součást péče o ohrožené a nezaopatřené děti. Velmi často se setkáváme s názorem, že pokud se není schopna či ochotna postarat širší rodina, nedaří se umístění do náhradní rodiny, musí společnost zabezpečit výchovu v ústavním zařízení. To je jedním z důvodů, proč stát raději investuje nemalé prostředky do zkvalitnění zařízení ústavní péče, než do preventivních programů na podporu rodiny, podpory pěstounských rodin a dalších možností, jak podpořit náhradní rodinnou výchovu. S výhledem na finanční možnosti podpory státu nebude v budoucnu možné nadále podporovat ústavní výchovu v dostatečné kvalitě a rozsahu. Česká republika musí podporovat projekty pro podporu rodiny a všech institutů náhradní rodinné výchovy.

Ke konci roku 2011 bylo evidováno 7602 dětí s nařízenou ústavní výchovou a u 128 dětí byla nařízena ochranná výchova.⁴⁰

---

⁴⁰ Statistická ročenka z oblasti sociální péče [online]. MPSV ©2013, [cit. 2013-02-27]. Dostupné z: <http://www.mpsv.cz/>

Dětská centra a dětské domovy pro děti do 3 let věku

Pro děti od narození do tří let věku dítěte jsou zřízena zvláštní nestátní zdravotnická zařízení, která spadají pod Ministerstvo zdravotnictví České republiky, dle stanovení § 38 Zákona č. 20/1966 Sb., o péči o zdraví lidu, ve znění pozdějších předpisů.⁴¹

V rámci transformace ústavní péče v České republice jsou tato centra a dětské domovy pro děti do tří let zřizována jako náhrada původních kojeneckých ústavů. Změna se týká především rozsahu a cílů poskytované odborné péče. Mnohá z nich fungují jako **zařízení pro okamžitou pomoc** pro ohrožené děti.

Dětská centra a domovy pro děti do 3 let věku mají za úkol poskytovat komplexní péči dětem, které jsou z nejrůznějších důvodů ohroženy ve svém vývoji, včetně odborné pomoci jejich rodinám. Jedná se o multidisciplinární péči o děti, které ze zdravotních nebo sociálních důvodů potřebují odbornou pomoc. V naléhavých případech může být tato péče poskytována i po třetím roku dítěte.

Dětské domovy

Zařízení institucionální výchovy sloužící dětem ve věku od 3 do 18 let věku, popřípadě do 26 let, pro ty, kteří zde dokončují přípravu na své budoucí povolání. K 31. 1. 2011 bylo v České republice 149 dětských domovů, v nich bylo umístěno 4 451 dětí, z toho dívek 2 097 a 2 354 chlapců.⁴²

Dětský domov plní výchovnou, vzdělávací a sociální funkci. Umísťovány jsou zde nezaopatřené děti bez výraznějších poruch chování.

---

⁴¹ ZÁKON č. 20/1966 Sb., o péči o zdraví lidu, ve znění pozdějších předpisů

⁴² Zařízení pro výkon ústavní a ochranné výchovy – ediční plán 2012 [online]. CSÚ ©2013, [cit. 2013-02-27]. Dostupné z: <http://www.czso.cz/>

Dětské domovy se školou

Výchovné ústavní zařízení pro děti s poruchami chování. Jsou zde děti od 6 let do skončení povinné školní docházky. Dětských domovů se školou bylo ke konci roku 2011 v České republice 31, bylo zde umístěno 761 dětí. Dívek zde bylo 190 a chlapců 571.⁴³

Pokud pominou důvody, pro které bylo nutné redukovat určité patologické chování, je dítě přeřazeno do Dětského domova. Pokud však i po dokončení školní docházky problémové chování přetrvává, je nutno dítě přeřadit do výchovného ústavu.

Výchovné ústavy

Zařízení ústavní výchovy, kde je poskytována preventivně terapeutická činnost pomáhající dětem, které vykazují poruchy chování. V České republice funguje 33 výchovných ústavů, ve kterých bylo ke konci roku 2011 umístěno 1395 dětí, z toho 425 dívek a 970 chlapců.

Výchovné ústavy slouží k reedukaci dětí, které mají výrazné znaky poruch chování. Jsou zde umísťovány děti, jimž byla uložena ochranná či nařízená ústavní výchova. Zařízení slouží pro výchovu dětí od 15 do 18 let. Mohou zde být umístěny i děti od 12 let, které vykazují závažné poruchy chování a není pro ně vhodný dětský domov se školou.⁴⁴

Diagnostické ústavy

V České republice bylo k 31. 12. 2011 dle statistiky Českého statistického úřadu 14 diagnostických ústavů, které pečovaly o 543 klientů, z toho bylo 251 dívek 292 chlapců, pouze 4 z nich byli úplnými sirotky.⁴⁵

---

⁴³ Zařízení pro výkon ústavní a ochranné výchovy – ediční plán 2012 [online]. CSÚ ©2013, [cit. 2013-02-27]. Dostupné z: <http://www.czso.cz/>

⁴⁴ Zařízení pro výkon ústavní a ochranné výchovy – ediční plán 2012 [online]. CSÚ ©2013, [cit. 2013-02-27]. Dostupné z: <http://www.czso.cz/>

⁴⁵ Zařízení pro výkon ústavní a ochranné výchovy – ediční plán 2012 [online]. CSÚ ©2013, [cit. 2013-02-27]. Dostupné z: <http://www.czso.cz/>

Jedná se o zařízení, které přijímá děti za účelem jejich komplexního vyšetření a následného diagnostikování. Na základě výsledků vyšetření umísťují děti do dětských domovů, dětských domovů se školou, nebo výchovných ústavů, či se vrací zpátky do svých biologických rodin.

Diagnostický ústav má několik základních funkcí:

- **diagnostickou**, která spočívá v odborném vyšetření a výstup slouží k umístění do vhodného zařízení
- **vzdělávací**, zjištění dosavadní úrovně znalostí a jejich dalšího rozvoj
- **terapeutickou, odbornou** pomoc při nápravě poruch chování

Jedním z důležitých úkolů je vytipování dětí vhodných pro osvojení a pro pěstounskou péči. Obvyklou délkou pobytu v diagnostickém ústavu jsou dva měsíce.

Pokud dítě přichází z kojeneckého ústavu, lze jej umístit v dalším zařízení na základě dokumentace bez pobytu v diagnostickém ústavu.

Střediska preventivních služeb

Střediska poskytují služby dětem do 26 let věku, u kterých jsou rizika negativních projevů chování nebo jsou u nich tyto projevy rozvinuty.

Účelem péče střediska je:

- poradenská činnost - konzultace odborných informací.
- terapeutická činnost
- diagnostika - vyšetření za účelem vydání doporučení školským zařízením.
- vzdělávací - za účelem zjištění specifických potřeb klientů.
- další činnosti pomáhající napravit poruchy sociálních vztahů a pomoci rodinám dětí s poruchami chování.

Střediska poskytují péči ambulantní, internátní (maximálně 8 týdnů) a terénní.⁴⁶

Zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc

Poskytují ochranu a pomoc dětem, jež se ocitly v situaci, která vyžaduje okamžitou pomoc, protože jsou ohroženy na životě, ve svém vývoji nebo bez péče přiměřené jejich věku. Jedná se o komplexní pomoc ohroženému dítěti.

Děti mohou být umístěny v zařízení na základě rozhodnutí soudu, žádosti obce s rozšířenou působností, na žádost zákonného zástupce, nebo požádá-li o to dítě. Doba, po kterou může být dítě umístěno v zařízení, je omezena na 6 měsíců, pokud jde o opakované umístění, potom pouze na 3 měsíce. Výjimečně může být doba prodloužena na jeden rok, jestliže si zákonní zástupci upravují podmínky pro to, aby si mohli vzít dítě do osobní péče. Jedině soud může nařídit i delší pobyt.

Zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc poskytuje ohroženým dětem a jejich rodinám výchovnou, poradenskou a terapeutickou péči, a to včetně služeb psychologa a sociálního pracovníka.⁴⁷

3.2 Formy náhradní rodinné péče

Preferovaná forma náhradní péče. Zákon říká, že dítě má právo na zprostředkování výchovy v rodinném prostředí. Rodinná výchova, která je jedinou formou výchovy, při níž může být umožněn bezproblémový bio-psycho-sociální vývoj dítěte.

Právní instituty, které upravují náhradní rodinnou péči, mají za úkol zabezpečit zprostředkování vhodné péče o nezaopatřené dítě, vždy s ohledem na jeho prospěch. Jsou uvedeny v Zákoně č. 94/1963 Sb., o rodině, ve znění pozdějších předpisů.⁴⁸

---

⁴⁶ ZÁKON č. 333/2012 Sb., kterým se mění Zákon č.109/2002 Sb., o výkonu ústavní výchovy nebo ochranné výchovy ve školských zařízeních a o preventivně výchovné péči ve školských zařízeních

⁴⁷ ZÁKON č. 401/2012 Sb., kterým se mění Zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí

Novelizace zákona o sociálně-právní ochraně dětí přináší úpravu institutů náhradní rodinné péče, v této kapitole se budu zabývat úpravou platnou v roce 2012 a v následující kapitole novým zněním platným od 1. 1. 2013. V náhradní péči bylo v České republice na konci roku 2011 umístěno 14 976 dětí.⁴⁹

Osvojení

Institut osvojení je upraven v ust. § 63-77 výše zmíněného Zákona o rodině. Upravuje vztahy mezi osvojitelem a osvojencem. Jedná se o vztah, který upravuje právní vztahy, jako by se jednalo o vztah mezi biologickými rodiči a dětmi. Již z pojmenování institutu je zřejmé, že upravujeme vztah ve chvíli, kdy osvojitel svým návrhem naznačuje vůli přijmout dítě do své péče a starat se o osvojence, jako by si jednalo o jeho vlastního potomka. Osvojitel se musí nejméně tři měsíce před rozhodnutím soudu na své náklady o osvojence starat.

Osvojitelem se může stát pouze fyzická osoba nebo manželský pár, který má právní odpovědnost. Osvojit lze jen nezletilé dítě. K osvojení je potřeba souhlasu zákonného zástupce. Souhlas je vyžadován od rodiče i v případě, že je nezletilý. V České republice bylo v roce 2011 dle údajů statistiky MPSV v osvojenecké péči 478 dětí, z toho pouze 16 bylo starších 15 let.⁵⁰

Osvojení je institutem, který nabízí šanci na plnohodnotný rodičovský vztah jedincům či manželským párům, které nemohou mít vlastní děti. Dětem, které nemohou být vychovávány ve své biologické rodině, nabízí možnost vyrůstat v rodinném prostředí a v právních podmínkách rovnocenných, jako by byli osvojitelovi vlastní. Nízké počty osvojených dětí jsou způsobeny především nízkým počtem „právně volných dětí.“

---

⁴⁸ ZÁKON č. 94/1963 Sb., o rodině, ve znění pozdějších předpisů

⁴⁹ Statistická ročenka z oblastí sociální péče [online]. *MPSV* ©2013, [cit. 2013-02-27]. Dostupné z: <http://www.mpsv.cz/>

⁵⁰ Statistická ročenka z oblastí sociální péče [online]. *MPSV* ©2013, [cit. 2013-02-27]. Dostupné z: <http://www.mpsv.cz/>

Většinou je na vině neudělení souhlasu rodičem či obtížné prokazování nezájmu o dítě soudem. Novela Zákona o sociálně právní ochraně dítěte s sebou přináší změnu v ust. § 68 Zákona č. 94/1964 Sb., o rodině, která by měla situaci zlepšit.⁵¹

Po dovršení prvního roku dítěte je možno požádat soud o osvojení nezrušitelné, čímž se vztah prakticky dostává na roveň vztahu mezi rodičem a dítětem.

Pěstounská péče

Institut upravující vztahy mezi pěstounem a nezletilým dítětem. Úpravu najdeme v ust. § 45 Zákona o rodině. Pokud se nepodaří nezaopatřené dítě osvojit, pak další alternativou je umístění do pěstounské péče. Rozhodnutím soudu o svěřením do pěstounské péče vzniká pěstounovi povinnost pečovat o svěřené dítě. Za tuto péči mu náleží odměna. Nejedná se o plnohodnotný právní vztah tak, jak to vnímáme u osvojení. Pěstoun se zavazuje o dítě pečovat od doby jeho zletilosti a zabezpečit mu řádnou výchovu a dostatečně zabezpečit jeho materiální potřeby. Nic nebrání situaci, kdy během doby pěstounské péče pěstoun navrhne osvojení dítěte. Dochází k tomu například v situaci, kdy dítě není právně volné k osvojení, pěstoun jej dostane do péče. Pokud odpadnou právní důvody, pěstoun zažádá o osvojení a soud mu vyhoví.

Ke konci roku 2011 bylo v České republice svěřeno do pěstounské péče 7 463 dětí. Prarodiče mají na této péči největší podíl. Nezanedbatelnou skupinu pěstounů tvoří i ostatní příbuzní z širší rodiny. Pouze třetinu pěstounů tvoří lidé, kteří nemají s dítětem žádný příbuzenský vztah. Právní úprava tohoto institutu je terčem kritiky řady odborníků i veřejnosti. Poukazují na nutnost změn v celém pojetí pěstounské péče, nutné profesionalizaci a omezení možného zneužívání odměn pěstounů.⁵²

---

⁵¹ ZÁKON č. 401/2012 Sb., kterým se mění Zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí

⁵² Důvodová zpráva novely Zákona o sociálně právní ochraně dětí[online]. *Pěstounská péče* ©2012 [cit. 2013-26-2]. Dostupné z <http://www.pestounska-pece.cz/>

Pěstounská péče na přechodnou dobu

Pěstounská péče na přechodnou dobu je upravena Zákonem o rodině od 1. 6. 2006. Prozatím není příliš využívanou formou péče, a to převážně z důvodu, že není zajištěno hmotné zabezpečení poskytovatelům v době, kdy nemají žádné dítě svěřeno do péče. V roce 2008 bylo evidováno 26 a o rok později 34 dětí svěřených do péče pěstounů na přechodnou dobu. Změnu by měla přinést novela platná od 1. 1. 2013. Zvýší se hmotné zabezpečení pěstounů, vyjasní se legislativní vymezení péče, což by mělo v budoucnu zvýšit počet poskytovatelů péče na základě tohoto institutu.⁵³

Pěstounská péče v zařízeních pěstounské péče

Péče vykonávaná na základě písemné dohody uzavřené pěstounem a zřizovatelem zařízení, kterým je krajský nebo obecní úřad obce s rozšířenou působností. K 31. 12. 2011 bylo evidováno 53 zařízení (včetně S.O.S dětských vesniček), ve kterých bylo umístěno 257 dětí.⁵⁴

Poručnictví

Institut poručnictví upravuje vztahy mezi poručníkem a nezaopatřeným dítětem. Využívá se v případě, že rodiče zemřeli, soud je zbavil rodičovské zodpovědnosti, anebo jim byla odebrána právní způsobilost.

Povinností poručníka je spravovat majetek svěřené osoby, zastupovat jej a vychovávat. Nemá však na rozdíl od předchozích forem vyživovací povinnost. V roce 2011 byl soudem dítěti ustanoven poručník v 547 případech a na konci roku bylo v péči poručníka 2 740 dětí.⁵⁵

---

⁵³ Důvodová zpráva novely Zákona o sociálně právní ochraně dětí[online]. Pěstounská péče ©2012 [cit. 2013-26-2]. Dostupné z <http://www.pestounska-pece.cz>

⁵⁴ *Statistická ročenka z oblasti práce a o sociálních věcí 2011*[online]. MPSV ©2013 [cit. 2013-26-2] Dostupné z <http://www.mpsv.cz/>

⁵⁵ *Statistická ročenka z oblasti práce a o sociálních věcí 2011*[online]. MPSV ©2013 [cit. 2013-26-2]. Dostupné z <http://www.mpsv.cz/>

Pokud není možné, aby poručníkem byla určena fyzická osoba, může být poručníkem určen i příslušný orgán sociálně právní ochrany dětí. Soud je povinen pravidelně dozorovat vykonávání poručnictví. Poručník po skončení své funkce je povinen do dvou měsíců předložit soudu podrobné závěrečné vyúčtování své správy majetku. Může mu být za tuto funkci přiznána odměna.

Opatrovnictví

Institut opatrovnictví se využívá v případech, kdy mezi zákonnými zástupci dítěte dochází k rozporům, nebo ke střetu zájmů mezi dítětem a zákonnými zástupci, které by mohly ohrozit jeho majetek, nebo pokud z jakýchkoli jiných důvodů soud uzná za nutné opatrovníka určit. Soud určí rozsah povinnosti opatrovníka z hlediska účelu, pro který byl opatrovník určen.

Hostitelská péče

Jedná se o specifickou formu náhradní rodinné péče. Nemá zatím v naší legislativě právní úpravu, proto je uskutečňována na základě ust. § 30 Zákona 359/1999 Sb., o sociálně právní ochraně dětí. Dle této úpravy je možný pobyt dítěte mimo ústavní zařízení nejdéle na 14 dní. Tento pobyt je však možno opakovat. Hostitelská péče slouží dětem, které nejsou z různých důvodů vhodné pro pěstounskou péči. Od hostitele je vyžadována beztretnost. Účelem hostitelské péče jsou opakovaná setkávání dítěte z dětského domova s lidmi mimo zdi ústavů. Poskytuje dítěti zkušenosti s fungováním běžné rodiny. Rozšiřuje možnosti sociálních kontaktů. Vytváří velmi důležité vztahy, které mnohdy přetrvávají až do dospělosti dítěte. Dříve se jednalo spíše o úzký okruh lidí z okolí pracovníků domova a lidí žijících v blízkém okolí domovů, kteří cítili potřebu pomoci dětem, se kterými se dostávali do kontaktu. V současné době přibývá lidí, kteří pořádají různé prázdninové pobyty, letní tábory a další aktivity s cílem dostat děti z dětských domovů do aktivit mimo ústavní zařízení. Do budoucna chtějí sdružení, která podporují tyto aktivity (např. Děti

patří domů, o. s.) sdružit lidi s altruistickými sklony a s ochotou pomoci právě dětem v ústavní výchově s cílem umožnit tyto aktivity co možná nejvíce dětem v ústavné péči.⁵⁶

Mezinárodní osvojení

Dne 29. května 1993 byla v Haagu přijata Úmluva o ochraně dětí a spolupráci při mezinárodním osvojení. Jménem České republiky byla Úmluva podepsána v Haagu dne 1. prosince 1999. S Úmluvou vyslovil souhlas Parlament České republiky a prezident republiky Úmluvu ratifikoval. Ratifikační listina České republiky byla uložena u vlády Nizozemského království, deponitáře Úmluvy, dne 11. února 2000.

Úmluva vstoupila v platnost na základě svého článku 46 odst. 1 dne 1. května 1995. Pro Českou republiku vstoupila v platnost podle odstavce 2 (a) téhož článku dne 1. června 2000. V souladu s článkem 13 Úmluvy byl ústředním orgánem ve smyslu článku 6 Úmluvy určen Úřad pro mezinárodněprávní ochranu dětí se sídlem v Brně.⁵⁷

Zprostředkování osvojení spočívá ve vyhledávání dětí vhodných k mezinárodnímu osvojení a nalezení vhodných osvojitelů pro tyto děti. Osvojení se zprostředkuje jen na žádost fyzické osoby, která má zájem o mezinárodní osvojení. Úřad spolupracuje při zprostředkování mezinárodních osvojení výlučně s ústředními orgány nebo ve spolupracujících státech řádně pověřenými organizacemi. V současné době probíhá zprostředkování mezinárodního osvojení pouze v případě žadatelů o osvojení českých dětí z ciziny a jeden případ českých žadatelů o osvojení dítěte ze Slovenska. Ročně úřad zprostředkuje přibližně tři desítky mezinárodních osvojení.⁵⁸

---

⁵⁶ Hostitelská péče [online]. *Fond ohrožených dětí* [cit. 2013-02-27]. Dostupné z: <http://www.fod.cz/>

⁵⁷ Metodické doporučení při osvojení dětí do zahraničí [online]. *ÚMPOD* ©2009-2013 [cit. 2013-26-2] Dostupné z: <http://www.umpod.cz>

⁵⁸ Úřad pro mezinárodněprávní ochranu dítěte [online]. *ÚMPOD* ©2009-2013 [cit. 2013-26-2] Dostupné z: <http://www.umpod.cz/>

---

4 AKTUÁLNÍ VÝVOJ FOREM NÁHRADNÍ PÉČE

4.1 Současný stav a trendy ústavní péče

Dne 19. 9. 2012 poslanecká sněmovna opětovně schválila návrh novely a přehlasovala tak veto senátu. Následně definitivně posvětil přijetí novely svým podpisem prezident republiky.⁵⁹

Novela, kterou se mění Zákon č. 109/2002 Sb., o výkonu ústavní výchovy a ochranné výchovy ve školských zařízeních a o preventivně výchovné péči ve školských zařízeních a o změně dalších zákonů, a další související zákony, přináší razantní změny v přístupu k poskytování ústavní péče.

Novela přináší změnu v poskytování preventivně výchovné péče ve **střediscích preventivních služeb**. Sníží se počet dětí v ústavní péči například tím, že se sníží délka pobytu v jednotlivých zařízeních na dobu nezbytně nutnou. Rozšíří se možnosti spolupráce s biologickou rodinou. V souvislosti se zkracováním délky pobytu v ústavních zařízeních je nutno zabezpečit následnou ambulantní péči dětem i rodinám dětí propuštěných ze zařízení. Diagnostické ústavy již nebudou nadále poskytovat poradenskou a preventivní činnost. Spolu s dlouhodobými pobyty přecházejí nově do kompetencí péče středisek preventivní péče (přejmenovaných středisek výchovné péče).

Ústavní zařízení rozšíří péči o poskytování ambulantních speciálně pedagogických a psychologických služeb. Zařízení se stanou multifunkčními, moderními institucemi poskytující komplexní péči dle individuálních potřeb svých klientů, což zvýší nároky na odborné vzdělání zaměstnanců i nutnost rozšíření kompetencí ředitelů zařízení.

---

⁵⁹ ZÁKON č. 333/2012 Sb., o výkonu ústavní výchovy nebo ochranné výchovy ve školských zařízeních a o preventivně výchovné péči ve školských zařízeních

Zákon také nově upravuje možnost na základě smlouvy poskytovat péči nezaopatřeným osobám, které již byly z ústavní péče propuštěny, ale jejichž životní situace vyžaduje jejich přijetí zpět do zařízení, zejména v souvislosti s přípravou na budoucí povolání (např. studiem na střední nebo vysoké škole).

Nová úprava přesně definuje účel péče, specifikaci klientů, maximální délku pobytu v zařízení, omezuje počty dětí v jednotlivých typech zařízení. Moderním trendem je vytváření zařízení s nízkým počtem klientů. To přináší lepší podmínky pro individuální přístup k dětem. Upravuje se snížení minimálního počtu rodinných skupin v zařízení. Připouští možnost v oprávněných případech omezit styk s těmi, kteří by mohli negativně ovlivnit vývoj dítěte. Umožňuje dětem - cizincům, pokud ovládají český jazyk, aby byly umístovány do běžných zařízení a nemusely být umístěny odděleně v zařízení pro děti - cizince.

Nová úprava ruší možnost přijímat děti do diagnostického ústavu na základě žádosti rodičů, nově je zapotřebí soudního rozhodnutí. Diagnostický ústav nebude nadále poskytovat služby, jejichž skutečným důvodem může být špatná ekonomická situace žadatele.

Upravují se kritéria pro umístování sourozenců společně v ústavní péči. Ruší se preference zdravotního a výchovného hlediska a upřednostňuje se společný pobyt sourozenců. Definovány jsou zřetelněji kritéria kategorií dětí, které je z výchovných důvodů nutné umístit do výchovných ústavů nebo oddělené výchovné skupiny. Ve střediscích preventivní péče je nově upravena terénní forma péče.

Novela zákona je v souladu s mezinárodními smlouvami, jimiž je Česká republika vázána, zejména s principy vyplývajícími z Všeobecné deklarace lidských práv, Deklarace práv

dítěte, Evropské úmluvy o výkonu práv dětí a Úmluvy o právech dítěte. Návrh zákona je v souladu s judikaturou Evropského soudu pro lidská práva.⁶⁰

4.2 Současný stav a trendy náhradní rodinné péče

Dne 7. 11. 2012 bylo poslaneckou sněmovnou přehlasováno veto prezidenta republiky. Ze 194 přítomných poslanců hlasovalo 104 pro novelu Zákona č. 359/1990 Sb., o sociálně právní ochraně dětí, která je účinná od 1. 1. 2013. Jedná se o rozsáhlou novelu zákona upravující podmínky poskytování náhradní rodinné péče.⁶¹

Novela jednoznačně definuje preferenci individuální péče před péčí institucionální. Podporuje nejen práva dětí, ale i nutnost rozvoje podpory rodiny, rodinného prostředí a práva na rodičovskou výchovu.

Stanovuje postupy činnosti, povinnosti a pravomoce orgánů sociálně právní ochrany dětí:

- odpovědnost zařízení, koordinaci ostatních orgánů
- pravidelné vyhodnocování spolupráce s rodinou
- vytváření individuálních plánů péče o dítě
- dohlíží nad péčí o děti s výchovnými potížemi, kterým bylo uloženo výchovné opatření
- dítě má právo vyrůstat v rodinném prostředí, pokud je umístěno v ústavní péči, musí být tato situace monitorována a pravidelně znovu vyhodnocována s důrazem na co možná nejrychlejší přemístění do rodinné péče
- nutnost spolupráce s biologickou rodinou při procesu zařazení dítěte zpět do původní rodiny.

---

⁶⁰ Důvodová zpráva novely Zákona o sociálně právní ochraně dětí[online] *Pěstounská péče* ©2012 [cit. 2013-26-2]. Dostupné z <http://www.pestounska-pece.cz>

⁶¹ ZÁKON č. 401/2012 Sb., kterým se mění Zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí

Novela přináší podporu pěstounské péče:

- pěstouni mají nárok na kvalitnější hmotné zabezpečení
- zavádí pravidla pro příbuzenskou pěstounskou péči prarodičů
- změny v způsobu přípravných kurzů pro budoucí pěstouny
- vytváří podmínky pro podporu nových pěstounských rodin
- změna v přednostním svěřování do péče s preferencí příbuzného či rodině blízkého jedince
- definuje povinnosti úřadů a pověřených organizací, které zprostředkovávají náhradní rodinnou péči

Novela přináší nové tabulkové tarify pro určení výše úhrady potřeb dítěte a to:

Jde-li o dítě, které je podle zákona o sociálních službách osobou závislou na pomoci jiné fyzické osoby, činí příspěvek na úhradu potřeb dítěte

Tab. č. 1 Výše příspěvku na úhradu potřeb dítěte

Dítě ve věku	Dítě ve stupni závislosti I (lehká závislost) Kč	Dítě ve stupni závislosti II (středně těžká závislost) Kč	Dítě ve stupni závislosti III (těžká závislost) Kč	Dítě ve stupni závislosti IV (úplná závislost) Kč
Do 6 let	4 650	5 550	5 900	6 400
6 – 12 let	5 650	6 800	7 250	7 850
12 – 18 let	6 450	7 800	8 300	8 700
18 – 26 let	6 750	8 100	8 600	9 000

Zdroj: ZÁKON č. 401/2012 Sb. kterým se mění Zákon č 359/1999 Sb. o sociálně-právní ochraně dětí

Výše příspěvku na úhradu potřeb dítěte činí za kalendářní měsíc

- a) 4 500 Kč pro dítě ve věku do 6 let,
- b) 5 550 Kč pro dítě ve věku od 6 do 12 let,
- c) 6 350 Kč pro dítě ve věku od 12 do 18 let,
- d) 6 600 Kč pro dítě ve věku od 18 do 26 let.

Příspěvek při ukončení pěstounské péče se stanovuje na 25 000,- Kč a je vyplácen jednorázově ke dni dosažení plnoletosti dítěte. Zvýšila se také odměna pěstouna.

Dále se zvyšuje příspěvek vyplácený při převzetí dítěte:

Za dítě do 6 let na 8 000,- Kč

Za dítě od 6 do 12 let 9 000,- Kč

Za dítě od 12 do 18 let 10 000,- Kč

Zvýšil se i příspěvek na pořízení motorového vozidla. Výše příspěvku na zakoupení motorového vozidla činí 70% pořizovací ceny motorového vozidla nebo prokázaných výdajů na opravy, nejvýše však 100 000 Kč. Součet těchto příspěvků poskytnutých osobě pečující v období posledních 10 let před dnem podání žádosti nesmí přesáhnout částku ve výši 200 000,- Kč.⁶²

---

⁶² ZÁKON č. 401/2012 Sb., kterým se mění Zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí § 47 e-n

4.3 Transformace náhradní péče v České republice

Cílem legislativních změn v náhradní péči České republiky je zabezpečení výchovy a všestranné péče o ohrožené děti v jejich přirozeném rodinném prostředí. Dochází ke změně orientace systému směrem k prevenci a vznik sítě služeb pro práci s rodinou. Vláda České republiky se v programovém prohlášení zavázala zlepšit systém péče o ohrožené děti s tím, že jedním z kroků bude zvyšování počtu pěstounských rodin včetně jejich **profesionalizace**.⁶³

Další úkolem transformace je zkrátit pobyt v ústavních zařízeních, a tím snížit počet dětí s nařízenou ústavní výchovou. Orgány sociálně právní ochrany dítěte mají za povinnost vytvoření individuálních preventivních programů ochrany ohrožených dětí, které mají obsahovat:

- a) popis příčin ohrožení dítěte a důvody zahájení sociálně právní ochrany,
- b) cíle navržených opatření, prostředky k jejich dosažení a ukazatele účinnosti jednotlivých opatření,
- c) rozsah navržených opatření nezbytných k ochraně dítěte a poskytnuté pomoci rodičům nebo jiným osobám odpovědným za výchovu dítěte,
- d) způsob naplňování navržených opatření, práv a zájmů dítěte v rozsahu sociálně-právní ochrany,
- e) metody práce s rodinou a rozsah intervencí a pomoci rodičům nebo jiným osobám odpovědným za výchovu dítěte při péči o dítě a při jeho výchově, které zahrnují:
  1. posílení úlohy a funkce rodiny
  2. rozvíjení pečovatelských a výchovných schopností rodiny,
  3. pomoc při sociálním začleňování rodiny,

---

⁶³ Důvodová zpráva novely Zákona o sociálně právní ochraně dětí[online] *Pěstounská péče* ©2012 [cit. 2013-26-2]. Dostupné z <http://www.pestounska-pece.cz>

4. poskytování pomoci dětem umístěným v náhradní péči a jejich rodinám, poskytování pomoci osobám pečujícím a osobám v evidenci,

5. posílení kompetencí rodiny v oblasti vzdělávání, přípravy na vyučování a motivace ke vzdělávání,

f) postup spolupráce orgánu sociálně-právní ochrany s ostatními orgány veřejné moci a dalšími fyzickými osobami a právníckými osobami zapojenými do řešení situace dítěte, pro ohrožené rodiny a podpora ambulantních forem péče se zaměřením na snížení závažnosti rizikového chování dětí.⁶⁴

Nová úprava Zákona o sociálně právní ochraně dětí jednoznačně určuje povinnosti orgánů odpovědných za ochranu práv ohrožených dětí a rodin s dětmi a stanovuje postupy, jak tuto péči poskytovat. Upravuje postupy při přijímání žádostí a průběh procesu posuzování žadatelů o osvojení a pěstounskou péči.

Největší změny se týkají institutu pěstounské péče, kde se podařilo prosadit mnoho důležitých opatření, která nabízejí kvalitnější podmínky a lepší hmotné zabezpečení jejím poskytovatelům. Současně zavádí opatření, která mají zabránit zneužívání pěstounských dávek.

Pěstounskou péči je možno podle zákonné úpravy poskytovat pouze na základě **dohody o výkonu pěstounské péče**. Dohodu musí mít uzavřen každý, kdo má do péče svěřené alespoň jedno dítě. Místně příslušný obecní úřad navrhne **osobě pečující o dítě** či **osobě v evidenci** návrh dohody, která podrobně upravuje podmínky péče a práva a povinnosti poskytovatele.

---

⁶⁴ Vyhláška č. 473/2012 Sb., o provedení některých ustanovení zákona o sociálně právní ochraně dětí § 2

Osobou pečující o dítě pro účely tohoto zákona je jiná fyzická osoba odpovědná za výchovu dítěte, která je pěstounem, na základě rozhodnutí soudu či orgánů sociálně právní ochrany dětí svěřena této osobě dočasně do péče, osoba, která je poručníkem, jestliže o dítě osobně pečuje.

Dalším velice důležitým institutem se stává **pěstounská péče na přechodnou dobu**, od 1. 1. 2013 je nově upravena v Zákoně o sociálně právní ochraně dětí. Poskytovatelé se stávají důležitým článkem v novém systému ochrany nezaopatřených dětí. Úspěšní žadatelé jsou zařazeni do **evidence**. Evidenci osob pro účely zajištění péče pro dítě na přechodnou dobu vede krajský úřad. Do evidence jsou zařazovány osoby na základě žádosti podané u obecního úřadu obce s rozšířenou působností. Do evidence jsou zařazovány pouze osoby, které mají předpoklady pro výkon takové péče. Odborné znalosti osob v evidenci je potřeba důkladně zvažovat pro náročnost péče o dítě krátce po narození a s ohledem na krátkodobost poskytování péče. Osoba v evidenci má nárok na hmotné zabezpečení po celou dobu od zařazení do evidence, to i v případě, že nemá svěřeno do péče žádné dítě. Pěstounská péče na přechodnou dobu podle původního návrhu mohla být poskytována až 3 roky. Schválena byla varianta omezující dobu poskytování péče pouze na 1 rok.

Pěstoun má nárok za svou péči odměnu od 8 000,- Kč měsíčně. Pokud pečuje o dvě děti, zvyšuje se jeho odměna o polovinu sazby na 12 000,- Kč měsíčně. Pokud pečuje o dítě závislé na pomoci jiné osoby ve stupni II, III, IV, nebo pečuje o 3 děti, pak má nárok na odměnu 20 000,- měsíčně. Za každé další dítě se zvyšuje odměna o 4 000,- Kč.

Pěstoun zařazený v evidenci osob poskytujících pěstounskou péči na přechodnou dobu má nárok na 20 000,- Kč měsíčně, pokud má svěřeno dítě se stupněm závislosti II, III, IV, náleží mu odměna 24 000,- Kč.

Odměna pěstouna a odměna za výkon pěstounské péče na přechodnou dobu je posuzována jako plat pro účely č. 586/1992 Sb., o daních z příjmů. Z odměny je odváděno pojistné na sociální zabezpečení a veřejné zdravotní pojištění. Pěstouni jsou zákonem účastni na nemocenském a důchodovém pojištění.

Fyzické a právnické osoby jsou podle novely oprávněny zřizovat a provozovat **zařízení sociálně právní ochrany dětí**. Mezi tato zařízení patří zařízení pro poskytování okamžité pomoci. Dítě, které se ocitlo bez jakékoliv péče, nebo jsou-li jeho život či příznivý vývoj vážně ohroženy anebo ocitlo-li se bez péče přiměřené jeho věku, může být na základě rozhodnutí soudu, na základě žádosti obce s rozšířenou působností nebo zákonných zástupců, či pokud o to dítě samo požádá umístěno do zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc. Zařízení má omezenou kapacitu maximálně 28 dětí. Má nárok na státní příspěvek za každé dítě svěřené do péče zařízení 22 800,- Kč měsíčně.

Novela definuje funkce zařízení sociálně právní ochrany dětí, zejména funkce **zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc**, které

- a) zabezpečuje plné přímé zaopatření dítěte v zařízení spočívající v poskytování ubytování, stravování a ošacení,
- b) poskytuje výchovnou péči,
- c) zajišťuje poskytnutí zdravotních služeb
- d) poskytuje poradenství dítěti, jeho rodičům nebo osobám odpovědným za výchovu dítěte,
- e) zajišťuje pomoc při přípravě dětí na školní vyučování a doprovod dětí do školy,
- f) vytváří podmínky pro zájmovou činnost dětí,
- g) je povinno poskytovat dítěti odbornou péči prostřednictvím sociálního pracovníka a psychologa,
- h) je povinno spolupracovat s rodinou dítěte a poskytnout této rodině pomoc při vyřizování a zajišťování záležitostí týkajících se dítěte, zajistit jim terapii, nácvik

rodičovských a dalších dovedností, které rodič nebo jiná osoba odpovědná za výchovu dítěte nezbytně potřebuje pro péči a výchovu dítěte, a to v souladu s individuálním plánem ochrany dítěte zpracovaným orgánem sociálně právní ochrany,

i) je povinno vydat vnitřní řád zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc, který vychází z vymezení činnosti zařízení tímto zákonem.⁶⁵

Zařízení je povinno zabezpečit nepřetržitou péči. Provozovat zařízení lze jen na základě **pověření**. Podmínkou pro získání pověření je prokázání odborné způsobilosti u všech osob, které budou sociálně právní ochranu přímo poskytovat, předložení dokladu o ukončení jejich vzdělání a předložení seznamu jejich dřívějších zaměstnání a dalších pracovních činností. Odborná způsobilost oprávněných osob znamená ukončené vysokoškolské či vyšší odborné vzdělání pedagogického či sociálního směru, popřípadě jiné vzdělání přesně vymezené zákonem. Všechny tyto osoby musí být bezúhonné. V zařízení mohou být na jednu pečující osobu maximálně čtyři děti. Dítě může být v zařízení až jeden rok. Ředitelé zařízení dostávají nové pravomoce, rozšiřují se jejich kompetence s ohledem na zastupování dětí při výkonu jejich práv, vždy však v souladu se zájmem dětí. Mohou nově požadovat informace o předchozích rodinných podmínkách svých klientů ve spolupráci s orgány sociálně právní ochrany dětí. Podařilo se přesně právně nadefinovat účely zařízení tak, aby bylo zřejmé, jakou péči mají poskytovat. S tím souvisí specifikace klientely zařízení.⁶⁶

Standardy kvality při poskytování sociálně právní ochrany dětem

Důležitým úkolem transformace je stanovení standardů kvality sociálně právní ochrany dětí při poskytování sociálně právní ochrany:

- a) orgány sociálně-právní ochrany
- b) pověřenými osobami podle § 48 odst. 2 písm. d) až f) zákona
- c) zařízeními pro děti vyžadující okamžitou pomoc

⁶⁵ ZÁKON 401/2012 Sb., kterým se mění zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně právní ochraně dětí § 42

⁶⁶ ZÁKON 401/2012 Sb., kterým se mění zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně právní ochraně dětí § 42

Plnění standardů kvality se hodnotí body, přičemž za každé splněné kritérium se započte 1 bod.⁶⁷

Otázkou zůstává, jak se podaří v praxi realizovat změny, které transformace péče přináší.

---

⁶⁷ Vyhláška č.473/2012 Sb., o provedení některých ustanovení Zákona o sociálně právní ochraně dětí § 6

II PRAKTICKÁ ČÁST

5 VÝZKUM V OBLASTI FOREM NÁHRADNÍ PÉČE

5.1 Metody, cíle výzkumu a stanovení hypotéz

Praktická část diplomové práce bude zaměřena na odborný výzkum, kde pomocí kompilačních a komparativních metod shromáždím informace, které mi umožní stanovit hypotézy. Poté vypracuji osm anketních otázek, kterými oslovím kontrolní skupinu respondentů. Respondenti kontrolní skupiny mi pomohou zpětnou vazbou. Potřebuji zjistit, jestli položené otázky jsou srozumitelné a správně pochopené. Po úpravě anketních otázek oslovím náhodně vybranou skupinu 200 respondentů.

Anketa vyjadřuje pouze názory dotázaných, neboť výběr respondentů není reprezentativní, jelikož respondenti jsou vybíráni náhodně. Zobecnování výsledků ankety je velmi problematické. Proto jsem zvolil ještě další výzkumnou metodu - strukturovaný rozhovor. Oslovil jsem odborníka s dlouholetými praktickými zkušenostmi z praxe, pracovníci orgánu sociálně právní ochrany dětí, která má ve své kompetenci péči o ohrožené děti.

Při vyhodnocování výsledků budu porovnávat většinový názor respondentů ankety s názory odborníka a platnými zákonnými normami.

Cílem praktické části bude, stejně jako u celé diplomové práce, srovnání náhradní rodinné péče s ústavní péčí s ohledem na zájem nezaopatřeného dítěte. Zaměřím se na posouzení nových právních úprav obou forem náhradní péče. Zhodnotím, jaký je pohled naší veřejnosti na aktuální otázky, které se snaží řešit odborníci v dané oblasti.

První dvě anketní otázky budu věnovat potvrzení první hypotézy. Zajímá mě, zda má veřejnost stejný názor jako odborníci v otázce jednoznačné preference rodinné výchovy před výchovou ústavní.

Pěstounská péče vykonávaná prarodiči je nejčastější formou náhradní rodinné péče. Zároveň je ale formou, která je v mnohých případech zneužívána. Dvě anketní otázky budou věnovány této problematice a ověří druhou hypotézu.

Finanční podpora státu je velmi důležitou otázkou pro výkon pěstounské péče. Dvě anketní otázky se zaměří na odměny pěstounů. Jistě není žádoucí, aby tato forma byla poskytována za účelem finančního prospěchu, ale na druhé straně nízké finanční zabezpečení pěstounských rodin může mít nepříznivý vliv na jejich fungování. Správné nastavení podpory státu je velmi důležité. Třetí hypotéza bude ověřena názorem veřejnosti na výši pěstounských příspěvků.

Kontroverzní tématem svěřování homosexuálním párům děti do pěstounské péče se otevírá s novou možností, kdy může dítě přijmout nejen fyzická osoba, ale i manželský pár. Zajímá mě názor veřejnosti, zda povolit registrovaným homosexuálním párům vykonávat společně pěstounskou péči. Této otázce se bude věnovat poslední čtvrtá hypotéza.

- H1 Předpokládám, že většina respondentů souhlasí s preferencí náhradní rodinné péče.**
- H2 Předpokládám, že většinový názor souhlasí s upřednostněním příbuzenské pěstounské péče**
- H3 Předpokládám, že většina dotázaných považuje hmotné zabezpečení pěstounů za přiměřené.**
- H4 Předpokládám, že většina veřejnosti odmítá povolení společné pěstounské péče homosexuálním párům.**

5.2 Anketa, strukturovaný rozhovor

K ověření první hypotézy mi pomohou dvě otázky ověřující souhlas s preferencí náhradní rodinné péče.

Domníváte se, že je pro každé dítě výhodnější vyrůstat v rodinném prostředí, než v ústavním zařízení?

Předpokládáte, že děti vyrůstající v ústavní výchově jsou podstatně hůře připravené na školní docházku než děti vyrůstající v rodinném prostředí?

Pěstounská péče vykonávaná prarodiči je nejčastější formou pěstounské péče. Zajímá mě, zda veřejnost souhlasí s upřednostňováním prarodičů při umísťování nezaopatřených dětí. Podle novely má soud při rozhodování o svěřování do náhradní péče upřednostnit osoby příbuzné a osoby dítěti známé.

Myslíte si, že nejvýhodnější péče o nezaopatřené dítě je péče prarodičů?

Domníváte se, že je žádoucí upřednostnit osoby příbuzné a osoby dítěti blízké při rozhodování o svěření dítěte do pěstounské péče?

Odměna pěstouna by měla sloužit jako kompenzace za čas a péči pěstounů, kterou pěstouni investovali do výkonu péče. Zajímá mě názor veřejnosti na rozsah finančního zabezpečení, které má stát pěstounům poskytovat.

Domníváte se, že je pěstounství prací na plný úvazek?

Myslíte si, že by měli být pěstouni za svou péči lépe hmotně zabezpečeni?

Podle ust. § 45 odst. 2 Zákona č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, ve znění pozdějších předpisů je dítě možno svěřit i do společné výchovy manželů. Rozvodem manželství společná výchova manželů zaniká. Rozvodu manželství musí předcházet nová úprava práv a povinností manželů k dítěti. Zemře-li jeden z manželů, zůstává dítě ve výchově druhého manžela. Pokud považujeme registrované partnerství za institut

---

alternativní k institutu manželství, měly by mít registrované páry stejná práva jako manželé. Zajímá mě názor veřejnosti na právo registrovaných párů vykonávat pěstounskou péči.

Domníváte se, že by registrované homosexuální páry měly mít stejná práva vykonávat pěstounskou péči jako manželské páry?

Je dětství prožité v ústavní výchově pro dítě výhodnější než výchova realizovaná homosexuálním párem?

Strukturovaný rozhovor

Za účelem strukturovaného rozhovoru jsem oslovil pracovníci orgánu sociálně právní ochrany dětí, která má ve své kompetenci náhradní péči o ohrožené děti.

Otázka: Myslíte si, že je žádoucí, aby byla preferovaná náhradní rodinná péče před péčí ústavní?

Podle mého názoru je změna související s novelizací prospěšná pro ohrožené děti do tří let věku. Když přijdete do Chovánku (Dětské centrum v Brně), vidíte, jak zvláště se chovají miminka. Prostředí je sice pěkné, nové moderní vybavení, čisto, péče o děti je zajištěna. Jenže s dětmi se nikdo nemazlí, pokud pláčou, nikdo je neutěší, nevezme do náručí. Děti jsou nepřírozeně apatické, jen leží a koukají do stropu. Chybí jim péče a láska milujících osob.

Na druhé straně jsem nedávno byla na kontrole v rodině pěstounky na přechodnou dobu a už z dálky jsem slyšela dětský smích, miminko šlo z ruky do ruky všech členů rodiny. Věnovala se mu celá rodina. Z chování miminka by nikdo na první pohled nepoznal, že není jejich vlastní nebo že mu cokoli schází.

Otázka: Jaký je Váš názor na novou úpravu institutu pěstounské péče na přechodnou dobu?

Jak už jsem se zmínila, určitě je přínosem pro mladší děti, zhruba do tří let věku. Problém vidím v krátké době možného výkonu péče. Jeden rok je zkrátka příliš krátká doba. Hrozí, že nastane situace jako v některých zemích, kde je běžné, že dítě jen putuje z jedné pěstounské rodiny do druhé a během dětství vystřídá až 10 pěstounských rodin. To má pro psychiku dítěte devastující následky.

Otázka: Jaké jsou vaše zkušenosti s pěstounskou péčí prarodičů?

Pěstounské péče prarodičů je více než 2/3 ze všech případů, které tady máme. Za poslední půl rok jsme měli jen jednu žádost o klasickou pěstounskou péči „cizích“ lidí. Stoupá zájem žadatelů o pěstounskou péči na přechodnou dobu a dlouhodobě klesá počet žadatelů o klasickou pěstounskou péči. S péčí prarodičů většinou nejsou vážnější potíže. Musíme však citlivě hodnotit, jestli rodina nežádá o pěstounské dávky jen ze spekulativních důvodů. Rodiny často tvrdí, že se rodiče nemohou starat o děti a musí se postarat prarodiče. Pravým důvodem je ovšem to, že si pěstounskými dávkami pouze zvyšují rodinné příjmy.

Otázka: Jaký je Váš názor na velký rozdíl mezi odměnami pěstouna na přechodnou dobu a dávkami klasických pěstounů?

Péče pěstouna na přechodnou dobu je mnohem náročnější, než klasická pěstounská péče. Myslím si, že vyšší finanční ohodnocení je v pořádku. Problémem zůstává, že ubývá zájemců o klasickou pěstounskou péči a většina nových zájemců chce být pěstouny na přechodnou dobu. Důvodem je mnohdy jen finanční stránka. Pro mnohé ženy je dvacet čtyři tisíc korun měsíčně hrubého víc, než co by dostali jinde v práci.

Otázka: Co si myslíte o společné pěstounské péči registrovaného páru?

Už i u nás jsme měli případ, kdy bylo dítě svěřeno do pěstounské péče osobě, která žila v registrovaném partnerství. Při posuzování žadatele posuzujeme rodinné prostředí pěstouna. Neshledali jsme toto prostředí nevhodným pro umístění dítěte. Myslím, že by v budoucnu měla být povolena i osvojení registrovaným pářům, jejich péče mi připadá pro dítě výhodnější než výchova v ústavním prostředí.

Otázka: Může podle Vašeho názoru být vhodným žadatelem o pěstounskou péči žena, která nevychovala vlastní děti.

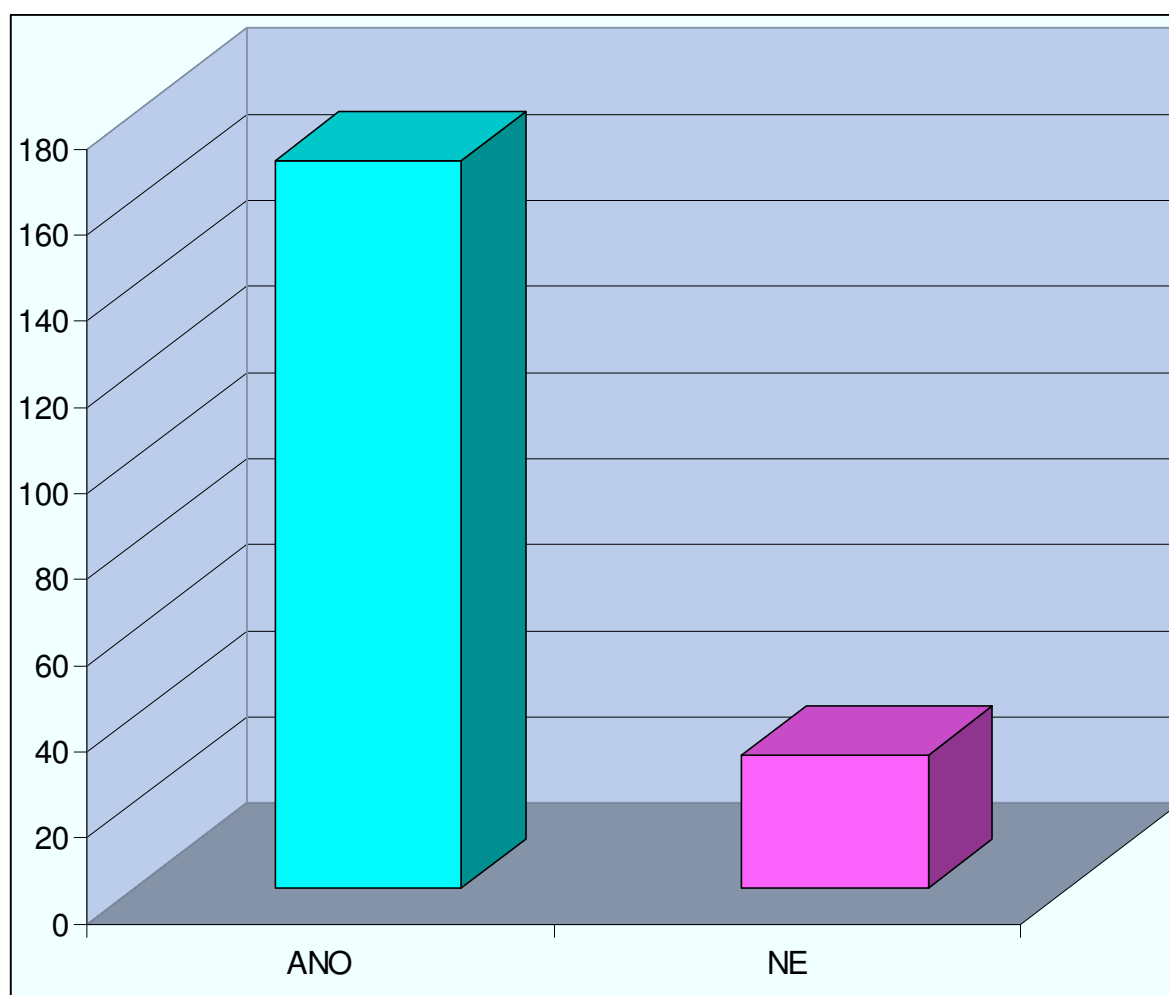
To je složitá otázka. Žadatele je potřeba hodnotit individuálně. Podle mého názoru jsou nejvhodnější starší ženy, které již vychovali vlastní děti, mají zkušenosti, dostatek síly a chuť pomoci ohroženým dětem. Vhodná není rodina s malými dětmi, kdy může přijímání ohrožených dětí negativně ovlivnit situaci v rodině. Děti nejsou schopny úplně pochopit, proč rodina dítě přijme a po roce ho zase předává dál. Mohou se cítit ohroženy. Bezdětné ženy zase mají problémy s přílišným přilnutím k dítěti a mohou mít vážné psychické problémy při předávání dítěte.

5.3 Vyhodnocení a interpretace výsledků

H1 Předpokládám, že většina respondentů souhlasí s preferencí náhradní rodinné péče.

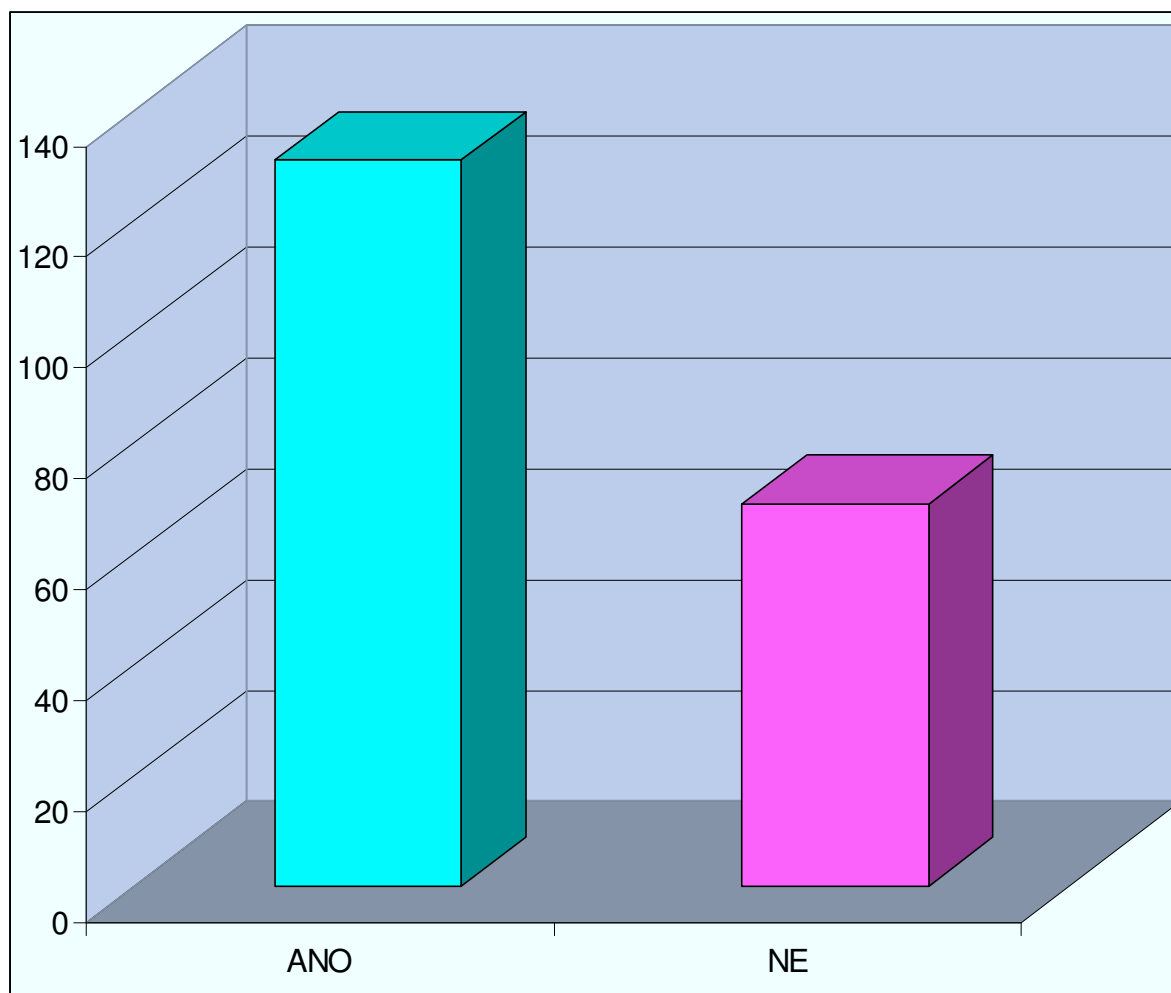
Tato hypotéza byla otestována anketními otázkami č. 1. a 2.

Na první otázku „Domníváte se, že je pro každé dítě výhodnější vyrůstat v rodinném prostředí než v ústavním zařízení?“ odpovědělo 169 respondentů kladně a 31 respondentů záporně.

Obr. 1. Odpovědi respondentů na otázku č. 1.

Na druhou otázku „Předpokládáte, že děti vyrůstající v ústavní výchově jsou podstatně hůře připravené na školní docházku než děti vyrůstající v rodinném prostředí?“ odpovědělo 131 respondentů kladně a 69 respondentů záporně.

Obr. 2. Odpovědi respondentů na otázku č. 2.

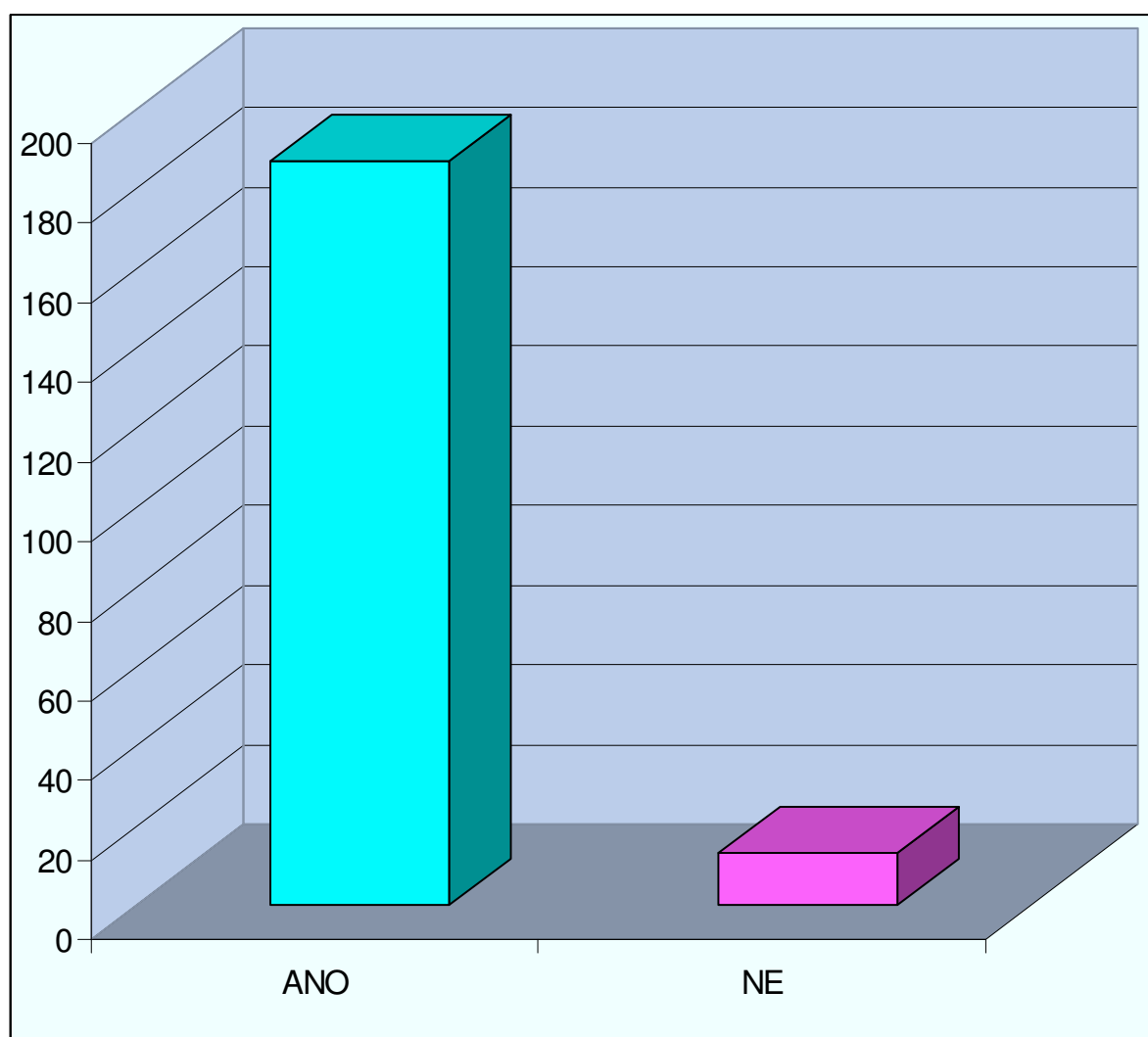
Názory odborníků jsou v souladu s novou právní úpravou i s názorem veřejnosti.

Hypotéza byla potvrzena.

H2 Předpokládám, že většinový názor souhlasí s upřednostněním příbuzenské pěstounské péče.

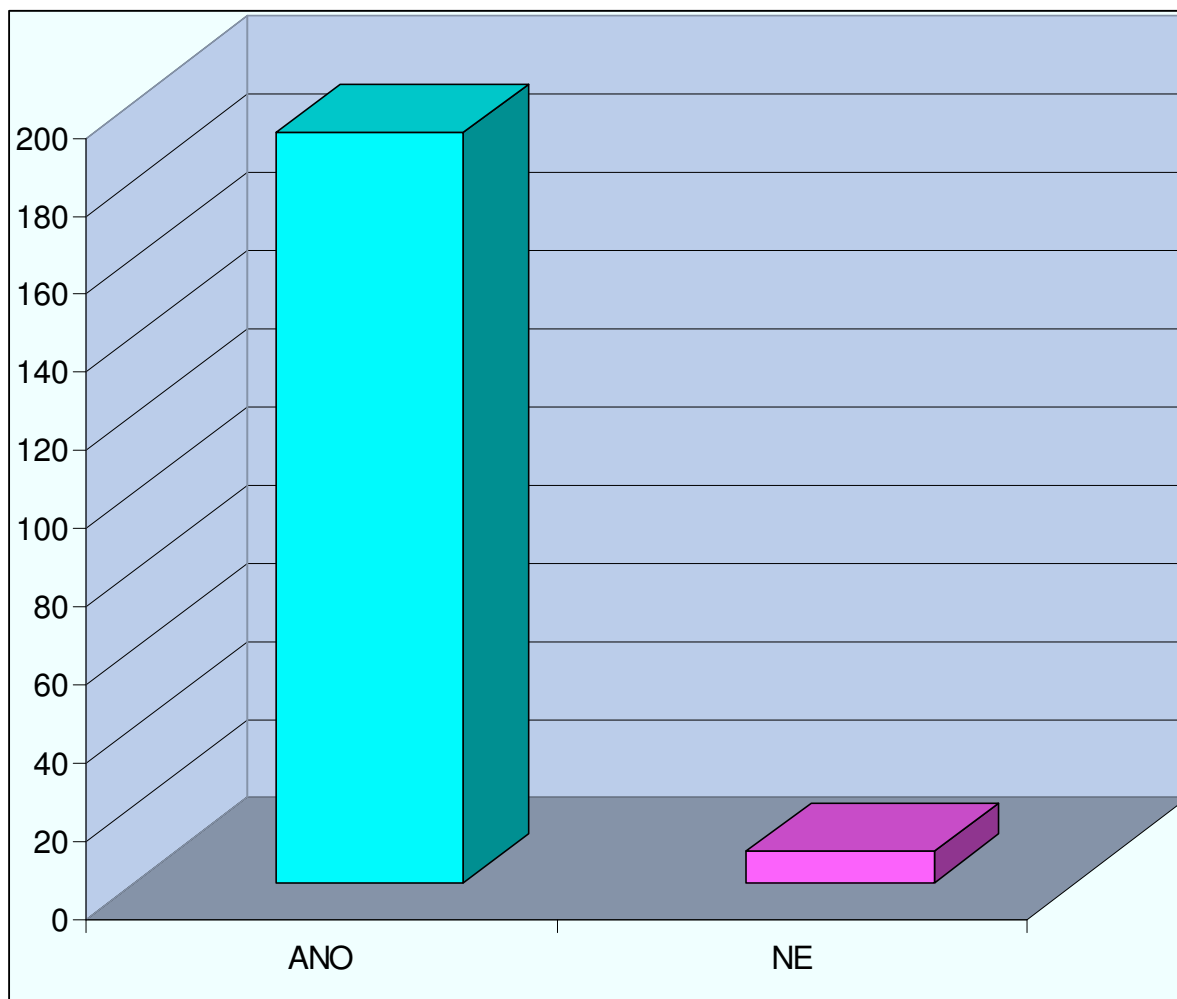
Hypotéza byla testována anketními otázkami 3. a 4.

Na otázku č 3. „Myslíte si, že nejvýhodnější péče o nezaopatřené dítě je péče prarodičů?“ odpovědělo 187 respondentů kladně a 13 kladně.

Obr. 3. Odpovědi respondentů na otázku č. 3.

Na otázku č. 4. „Domníváte se, že je žádoucí upřednostnit osoby příbuzné a osoby dítěti blízké při rozhodování o svěření dítěte do pěstounské péče?“ odpovědělo kladně 192 respondentů a pouze 8 bylo proti.

Obr. 4. Odpovědi respondentů na otázku č. 4.

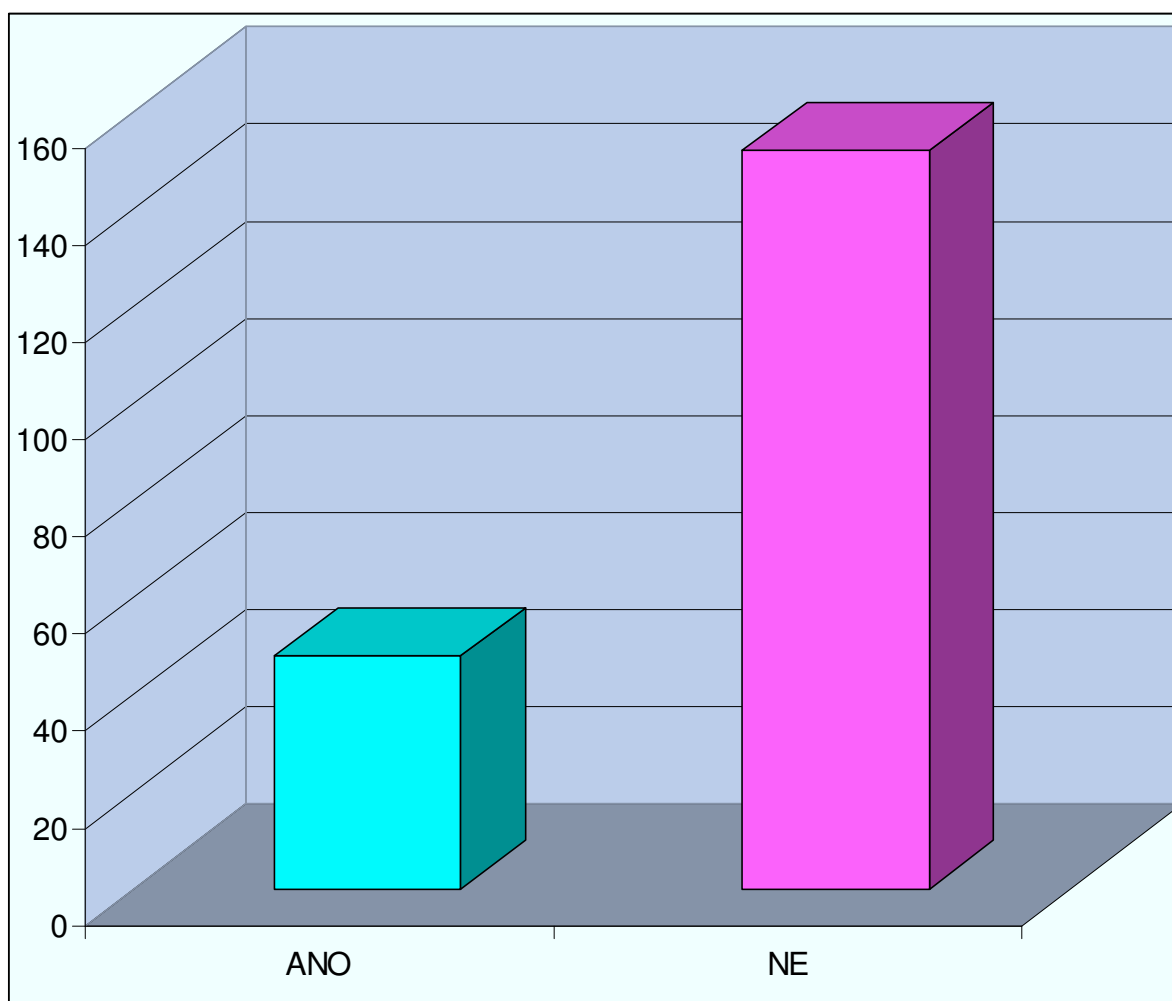
Nová právní norma, odborníci i veřejnost mají shodný názor.

Hypotéza byla potvrzena.

H3 Předpokládám, že většina dotázaných považuje hmotné zabezpečení pěstounů za přiměřené.

Hypotéza byla testována anketními otázkami 5. a 6.

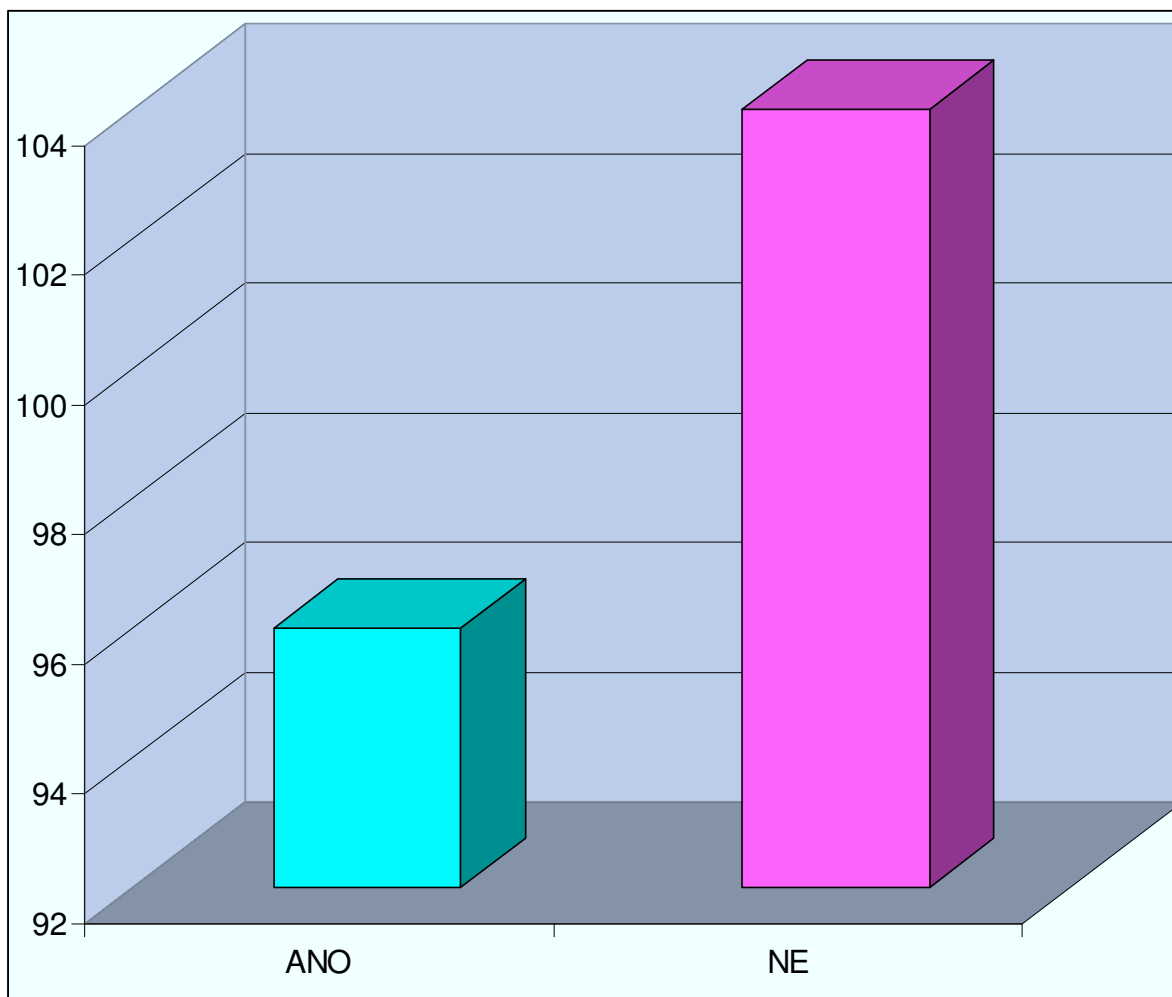
Na otázku č. 5. „Domníváte se, že je pěstounství prací na plný úvazek?“ odpovědělo kladně 48 respondentů a 152 respondentů bylo proti.

Obr. 5. Odpovědi respondentů na otázku č. 5.

Na otázku č. 6. „Myslíte si, že by měli být pěstouni za svou péči lépe hmotně zabezpečeni?“ odpovědělo 96 respondentů kladně a 104 záporně.

Obr. 6. Odpovědi respondentů na otázku č. 6.

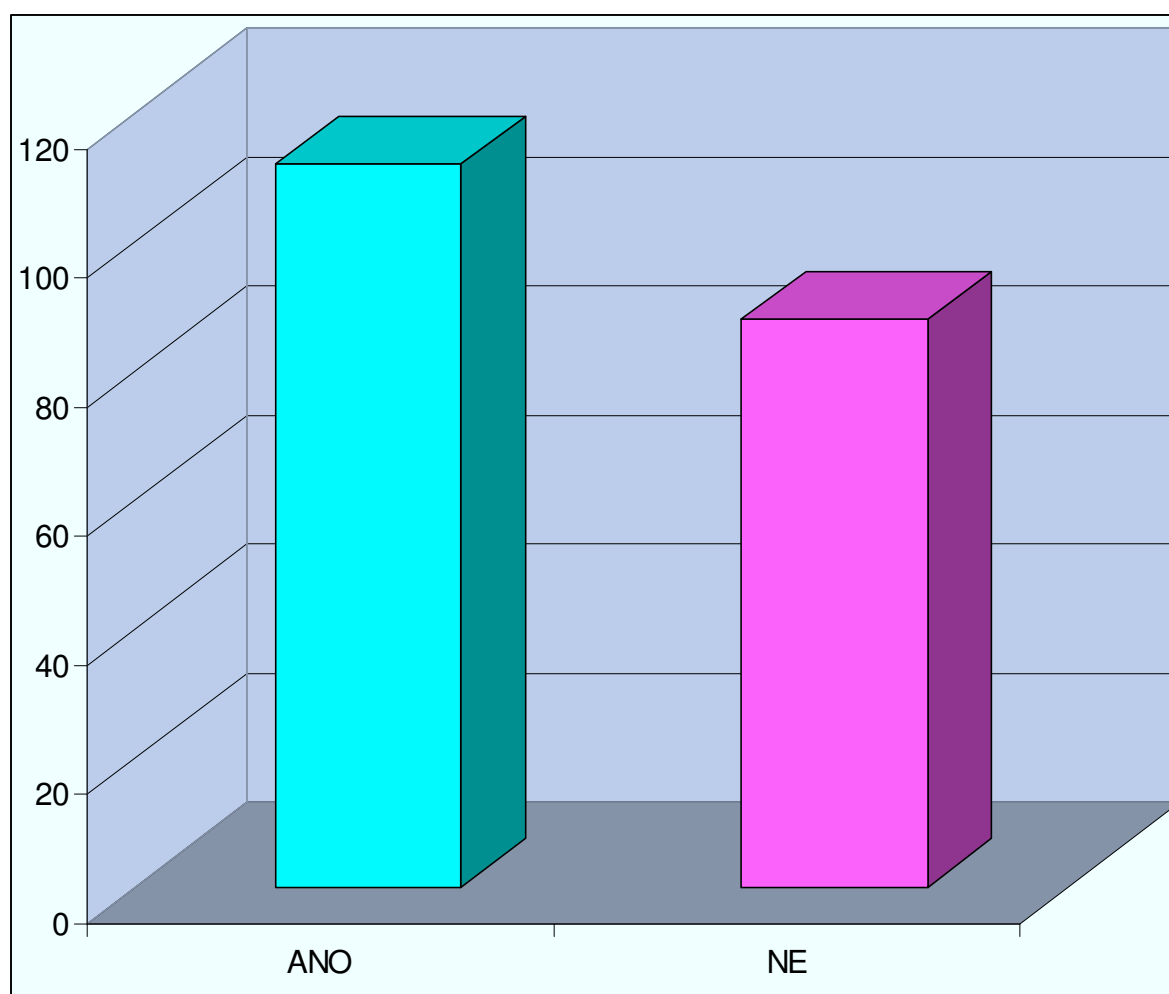
Nová právní úprava, názor odborníka a většina respondentů se shodli.

Hypotéza byla potvrzena.

H4 Předpokládám, že většina veřejnosti odmítá povolení společné pěstounské péče homosexuálním párům.

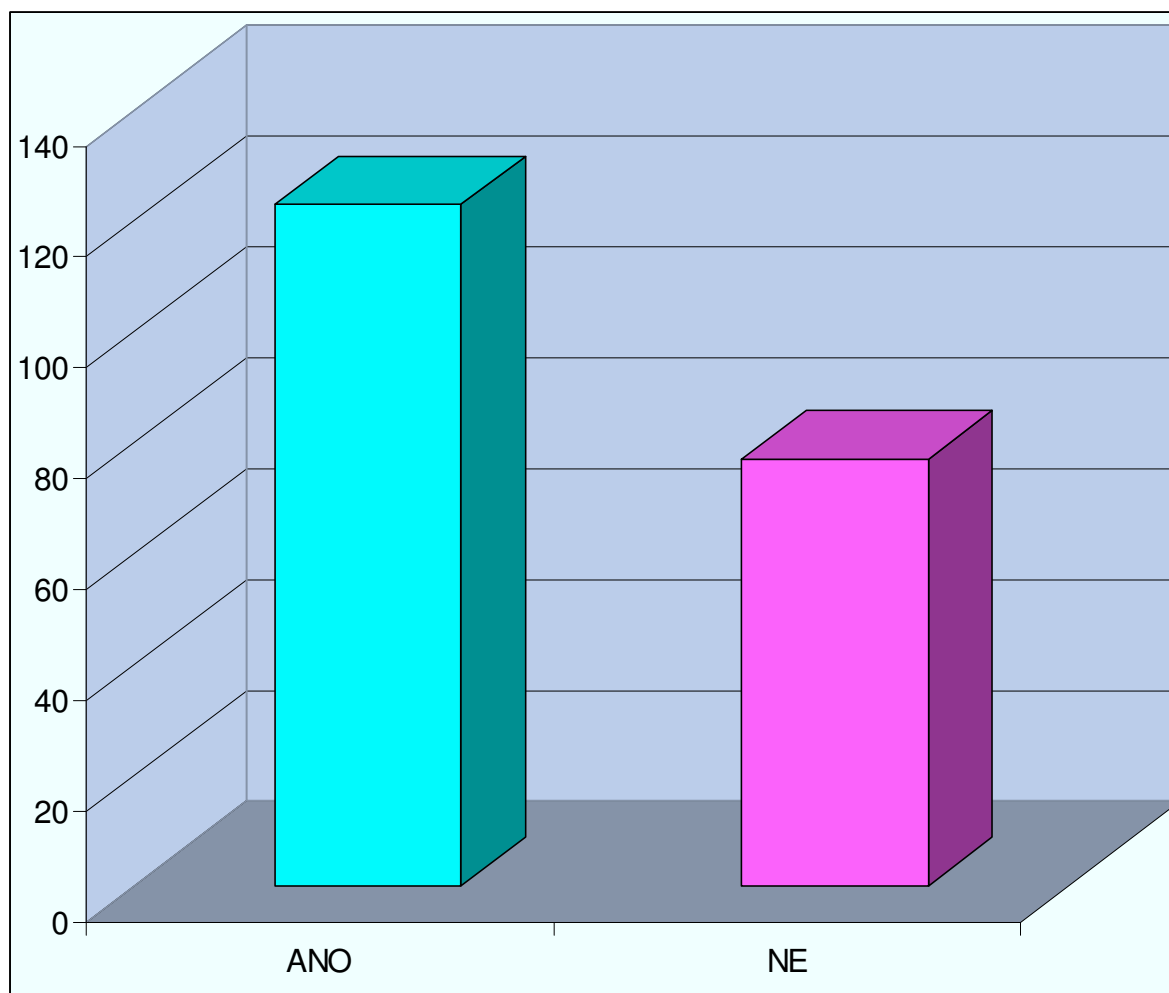
Hypotéza byla testována anketními otázkami č. 7. a 8.

Na otázku č. 7. „Domníváte se, že by registrované homosexuální páry měly mít stejná práva vykonávat pěstounskou péči jako manželské páry?“ odpovědělo 112 respondentů kladně a 88 respondentů odpovědělo záporně.

Obr. 7. Odpovědi respondentů na otázku č. 7.

Na otázku č. 8. „Je dětství prožité v ústavní výchově pro dítě výhodnější než výchova realizovaná homosexuálním párem?“ odpovědělo kladně 123 respondentů a 77 respondentů odpovědělo záporně.

Obr. 8. Odpovědi respondentů na otázku č. 8

Současná právní norma nepřipouští společnou pěstounskou péči vykonávanou registrovaným párem, většina respondentů stejně jako názor odborníka hypotézu nepotvrdili.

Hypotéza se nepotvrdila.

ZÁVĚR

Ve své diplomové práci jsem se rozhodl věnovat problematice náhradní péče o ohrožené děti. Důvodem je nastartování transformace náhradní péče v České republice. Jelikož se jedná o velmi citlivé téma, jsou změny pod drobnohledem veřejnosti. Osobnosti využívají ohrožené děti k zviditelnění a vylepšení svého mediálního obrazu. Média ke zvýšení sledovanosti a navýšení prodeje svých produktů. Podnikatelé k získání dotací a zvýšení svých zisků. To přináší do problematiky mnoho zkreslených informací. Mým záměrem je shromáždit objektivní informace o současném stavu a změnách, které jsou připraveny k realizaci.

Během svého studia sociální pedagogiky jsem získal mnoho odborných poznatků z různých vědeckých oborů, které jsem zužitkoval ve své diplomové práci. Mým záměrem je utvořit objektivní celistvý pohled za využití poznatků psychologie, sociologie, práva a dalších disciplín. Na základě shromážděných poznatků porovnat obě formy poskytování péče. Za velmi důležité považuji poznatky odborníků z praxe, kteří se dlouhodobě zabývají péčí o ohrožené děti. Mezinárodní organizace se snaží po celém světě prosazovat standardy poskytování právní ochrany ohroženým dětem. Každý stát má však svá specifika daná historií, náboženstvím, vzdělaností, právním uspořádáním a dalšími faktory ovlivňujícími přístup k právům dítěte.

Vstupní kapitola popisuje historii problematiky spolu s psychologickými teoriemi. Jejím cílem je nastínit důvod, proč mezinárodní organizace na ochranu práv dítěte žádají po České republice změnu přístupu v péči o ohrožené děti.

Dokud neznáme složitosti vývoje dítěte, nemůže pochopit důležitost rodinného prostředí pro dítě. Ve druhé kapitole se snažím o celkový pohled na období dětství a dospívání, zákonitosti vývoje a negativní jevy, které mohou správný vývoj ohrozit.

Třetí kapitola se věnuje systému poskytování péče o nezaopatřené děti. Rozlišujeme mezi formou osobní péče a kolektivní péčí, formou péče ústavní a rodinné, formami péče individuální a institucionální. Zabývám se jejich přednostmi a nevýhodami.

Transformace náhradní péče s preferencí rodinné péče je tématem čtvrté kapitoly. Mým záměrem je popsat změny, které novelizace právní úpravy náhradní rodinné a ústavní péče přináší.

V praktické části chci prověřit, zdali jsou právní změny v souladu s míněním veřejnosti a odborníků. Na začátku roku 2013 lze jen sporadicky předvídat, jak se změny podaří realizovat v praxi.

Cílem práce bylo zjistit, jaká forma péče je nejvýhodnější pro správný bio-psycho-sociální vývoj dítěte. Na základě všech shromážděných objektivních informací se mi podařilo potvrdit, že nejvýhodnějším pro nezletilé dítě je **rodinné prostředí**.

Myslím si, že tato diplomová práce je zúročením nabytých vědomostí mého studia sociální pedagogiky. Tématika ohrožených dětí je ideálním cílem práce sociálního pedagoga. Sociální pedagogika svým komplexním pojetím může pomoci při realizaci změn v praxi.

Přínos mé diplomové práce vidím v možném praktickém využití poznatků pro pracovnice orgánu sociálně právní ochrany dětí, dále pro pracovníky zařízení pro poskytování okamžité pomoci ohroženým dětem a v neposlední řadě žadatelům a poskytovatelům náhradní rodinné péče.

SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY**ZÁKONY A LEGISLATIVNÍ ZDROJE**

- [1] ZÁKON č. 20/1966 Sb., o péči o zdraví lidu, ve znění pozdějších předpisů
- [2] ZÁKON č. 94/1963 Sb., o rodině, ve znění pozdějších předpisů
- [3] ZÁKON č. 109/2002 Sb., o výkonu ústavní výchovy nebo ochranné výchovy ve školských zařízeních, ve znění pozdějších předpisů
- [4] ZÁKON č. 333/2012 Sb., kterým se mění zákon č. 109/2002 Sb., o výkonu ústavní výchovy nebo ochranné výchovy ve školských zařízeních a o preventivně výchovné péči ve školských zařízeních a o změně dalších zákonů, ve znění pozdějších předpisů, a další související zákony
- [5] ZÁKON č.359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, ve znění pozdějších předpisů
- [6] ZÁKON č. 401/2012 Sb., kterým se mění Zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, ve znění pozdějších předpisů, a další související zákony
- [7] SMĚRNICE OSN, o alternativní péči o děti rezoluce A/64/142, 2009
- [8] VYHLÁŠKA č. 473/2012 Sb., o provedení některých ustanovení Zákona č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí

LITERATURA

- [9] BAKOŠOVÁ, Z., *Sociálna pedagogika ako životná pomoc*. Bratislava: FF Univerzity Komenského 2011, třetí vydání, 251 s., ISBN 978-80-969944-0-3
- [10] BLAHUTOVÁ M.,ZEZULOVÁ D. *Hostitelská péče a příprava k ní*. Zlín: Tigris 2011, první vydání, 114 s., odborná metodika ISBN 978-80-86062-41-9
- [11] CARNEGIE, D., *Jak působit na lidi a získávat přátele*. Bratislava: Bradlo 1991, sedmé vydání, 169 s., ISBN 80-7127-026-1
- [12] ČAČKA, O., *Psychologie duševního vývoje dětí a dospívajících s faktory optimalizace*. Brno: Doplněk, 2000, dotisk prvního vydání, 378 s., ISBN 80-7239-060-0

-
- [13] ERIKSON, E., *Dětství a společnost*. Praha: Argo 2002, první vydání, 399 s. ISBN 80-7203-380
- [14] HUDECOVÁ, A., BELKOVÁ, V., *Náhradná rodinná starostlivosť-problémy a perspektivy*. Banská Bystrica: Pedagogická fakulta, Univerzita Matěja Bela, 2008, 182 s., první vydání, ISBN 978-80-80883-615-3
- [15] KEJDOVÁ, M., VAŇKOVÁ, Z., *Právo a sociální politika* Brno: IMS 2007, 177 s.
- [16] KOVAŘÍK, J., a kol. *Náhradní rodinná péče v praxi*. Praha: Academia 2003 první vydání, 167 s., ISBN 80-7178-957-7
- [17] KOHOUTEK R. *Vývojová psychologie*. Brno: Institut mezioborových studií, 2003, druhé vydání 84 s.
- [18] LANGMEIER, J., MATĚJČEK Z., *Psychická deprivace v dětství*. Praha: Státní zdravotnické nakladatelství 1963, první vydání, 287 s.
- [19] MATĚJČEK, Z., DYTRYCH, Z., *Nevlastní rodiče a nevlastní děti*. Praha: Grada 1999, první vydání, 144 s., ISBN 80-7169-897
- [20] MATĚJČEK, Z., LANGMEIER, J., *Výpravy za člověkem*. Praha: Odeon 1981, první vydání, 223 s.
- [21] MATĚJČEK, Z., *Prvních 6 let ve vývoji a výchově dítěte*. Praha: Grada 2005, první vydání, 184 s., ISBN 80-247-0870-1
- [22] MATĚJČEK, Z., *Výbor z díla*. Praha: Karolinum 2005, první vydání, 445 s., ISBN 80-246-1056-6
- [23] NAKONEČNÝ M., *Průvodce dějinami psychologie*. Praha: SPN 1995, první vydání, 178 s., ISBN 80-85937-23-9
- [24] NOVOTNÁ, V., PRŮŠOVÁ, L. *K vybraným otázkám osvojování dětí*. Praha: Linde 2004, první vydání, 159s., ISBN 80-86131-56-4
- [25] ONDREJKOVIČ, P., a kol. *Sociální patológia* Bratislava: Veda 2009, třetí vydání, 580 s., ISBN 978-80-7392-109-5

[26] RADVAN, E., VAVŘÍK, M., *Metodika Psaní odborného textu a výzkum v sociálních vědách*. Brno: IMS, 2009, 57 s.

[27] SHEEHY, N., *Encyklopedie nejvýznamnějších psychologů*. Brno: Barrisher&Principal s.r.o. 2005, první vydání, 239. s., ISBN 80-86598-82-9

[28] ŠPECIÁNOVÁ, Š., *Sociálně-právní ochrana dětí*. Praha: Vzdělávací institut ochrany dětí. 2007, první vydání, 36 s., ISBN 978-80-86991-27-6

[29] ŠPECIÁNOVÁ, Š., *Ochrana týraného a zneužívaného dítěte*. Praha: Linde 2003, první vydání, 160 s. ISBN 80-86131-44-0

[30] VÁGNEROVÁ, M., *Vývojová psychologie I*. Praha: Karolinum, první vydání, 353 s., ISBN 80- 7184-317-2

ODBORNÁ PERIODIKA

[31] Právník, 1990, č. 4, Jílek, D. *Stručná geneze mezinárodní ochrany dítěte*, 365 s.

[32] Statistická ročenka z oblasti práce a sociálních věcí, MPSV, 144 s.

INTERNETOVÉ ODKAZY

[33] Česko děti neřeší (tisková zpráva Ligy OSN), *Fond ohrožených dětí* [cit. 2013-02-27]. Dostupné z: http://www.fod.cz/stranky/informace/11_06/blisty110601.htm

[34] Doporučení č. CM/Rec(2011)12 Výboru ministrů členským státům[online]. MPSV ©2006 [cit. 2013-02-27].

Dostupné z: http://www.mpsv.cz/files/clanky/11872/doporuceni_prava_deti.pdf

[35] Důvodová zpráva novely Zákona o sociálně právní ochraně dětí[online] *Pěstounská péče* © 2012 [cit. 2013-26-2].

Dostupné z http://www.anrcr.cz/sites/default/files/Duvodova_zprava.pdf

[36] Elen Keyová[online]. *Wikipedia*, [cit. 2013-02-27].

Dostupné z: http://es.wikipedia.org/wiki/Ellen_Key

[37] Erik Erikson[online]. *Wikipedia*, [cit. 2013-02-27].

Dostupné z: http://cs.wikipedia.org/wiki/Erik_Erikson

[38] Hostitelská péče[online]. *Fond ohrožených dětí* [cit. 2013-02-27].

Dostupné z: http://www.fod.cz/stranky/adopce/nrp/host_pece.htm

[38] Jean Piaget[online]. *Wikipedia*, [cit. 2013-02-27].

Dostupné z: http://cs.wikipedia.org/wiki/Jean_Piaget

[39] John Bowlby[online] *Wikipedia*, [cit. 2013-02-27].

Dostupné z: http://cs.wikipedia.org/wiki/John_Bowlby

[40] Kolbergova stádia morálního vývoje[online]. *Wikipedia*, [cit. 2013-02-27].

Dostupné z: http://en.wikipedia.org/wiki/Kohlberg's_stages_of_moral_development

[41] Lawrence Kohlberg[online]. *Wikipedia*, [cit. 2013-02-27].

Dostupné z: http://cs.wikipedia.org/wiki/Lawrence_Kohlberg

[42] Metodické doporučení při osvojení dětí do zahraničí [online]. *ÚMPOD*, ©2009-2013 [cit. 2013-26-2]

Dostupné z: http://www.umpod.cz/osvojení/metodické_doporučení_pro_osvojení_do_ciziny.pdf

[43] „Můj příběh“ separační úzkost[online], *Babyonline* ©2007 [cit. 2013-02-27].

Dostupné z: <http://www.babyonline.cz/vyvoj-ditete/separacni-uzkost>

[44] Sigmund Freud[online]. *Wikipedia*, [cit. 2013-02-27].

Dostupné z: http://cs.wikipedia.org/wiki/Sigmund_Freud

[45] Statistická ročenka z oblasti sociální péče [online]. *MPSV* ©2013, [cit. 2013-02-27].

Dostupné z: http://www.mpsv.cz/files/clanky/13613/rocenka_2011.pdf

[46] Úmluva o právech dítěte[online]. *Wikipedia*, [cit. 2013-02-27].

Dostupné z: http://cs.wikipedia.org/wiki/Úmluva_o_právech_dítěte

---

[47] Úřad pro mezinárodněprávní ochranu dítěte [online]. *ÚMPOD*, ©2009-2013 [cit. 2013-26-2]

Dostupné z: <http://www.umpod.cz/osvojeni>

[48] Zařízení pro výkon ústavní a ochranné výchovy – ediční plán 2012 [online]. *CSÚ* ©2013, [cit. 2013-02-27]. Dostupné z:

[http://www.czso.cz/csu/2012edicniplan.nsf/t/3A001B1DDC/\\$File/33011233.pdf](http://www.czso.cz/csu/2012edicniplan.nsf/t/3A001B1DDC/$File/33011233.pdf)

SEZNAM OBRÁZKŮ

Obr. 1. Odpovědi respondentů na otázku č. 1.....	70
Obr. 2. Odpovědi respondentů na otázku č. 2.....	71
Obr. 3. Odpovědi respondentů na otázku č. 3.....	72
Obr. 4. Odpovědi respondentů na otázku č. 4.....	73
Obr. 5. Odpovědi respondentů na otázku č. 5.....	74
Obr. 6. Odpovědi respondentů na otázku č. 6.....	75
Obr. 7. Odpovědi respondentů na otázku č. 7.....	76
Obr. 8. Odpovědi respondentů na otázku č. 8.....	77

SEZNAM TABULEK

Tab. 1. Výše příspěvku na úhradu potřeb dítěte.....54

SEZNAM PŘÍLOH

P I Anketa

P II Standardy kvality sociálně-právní ochrany

P I ANKETA

Zkuste vyjádřit svůj názor na zmíněnou tematiku odpovědí na osm anketních otázek. Zakřížkujte kladnou či zápornou odpověď.

1. Domníváte se, že je pro dítě výhodnější vyrůstat v rodinném prostředí než v ústavním zařízení?

ANO   NE

2. Předpokládáte, že děti vyrůstající v ústavní výchově jsou podstatně hůře připravené na školní docházku než děti vyrůstající v rodinném prostředí?

ANO   NE

3. Myslíte si, že nejvýhodnější péče o nezaopatřené dítě je péče prarodičů?

ANO   NE

4. Domníváte se, že je žádoucí upřednostnit osoby příbuzné a osoby dítěti blízké při rozhodování o svěření dítěte do pěstounské péče?

ANO   NE

5. Domníváte se, že je pěstounství prací na plný úvazek?

ANO   NE

6. Myslíte si, že by měli být pěstouni za svou péči lépe hmotně zabezpečeni?

ANO   NE

7. Domníváte se, že by registrované homosexuální páry měly mít stejná práva vykonávat pěstounskou péči jako manželské páry?

ANO   NE

8. Je dětství prožité v ústavní výchově pro dítě výhodnější než výchova realizovaná homosexuálním párem?

ANO   NE

Děkuji za vyplnění ankety

P II STANDARDY KVALITY SOCIÁLNĚ-PRÁVNÍ OCHRANY

a) Standardy kvality sociálně-právní ochrany při poskytování sociálně-právní ochrany orgány sociálně-právní ochrany

1. Místní a časová dostupnost

Kritérium

1a Orgán sociálně-právní ochrany zajišťuje účinné poskytování sociálně-právní ochrany v potřebném rozsahu na celém území své spádové oblasti.

1b Doba výkonu sociálně-právní ochrany je přizpůsobena potřebám osob, jimž je nebo může být v budoucnu sociálně-právní ochrana poskytována nebo na něž se zaměřuje, zejména děti (dále jen "cílová skupina"). Osobní výkon sociálně-právní ochrany je zajištěn každý pracovní den; mimo pracovní dobu a ve dnech pracovního klidu je zajištěna nepřetržitá pracovní pohotovost.

Kritéria 1a a 1b se nehodnotí u orgánu sociálně-právní ochrany, je-li jím obecní úřad, krajský úřad, Ministerstvo práce a sociálních věcí a Úřad pro mezinárodněprávní ochranu dětí.

2. Prostředí a podmínky

Kritérium

2a Výkon sociálně-právní ochrany je zajištěn v prostorách vhodných pro komunikaci s ohroženými dětmi a rodinami. Orgán sociálně-právní ochrany zajistí takové prostory pro výkon sociálně-právní ochrany, které představují odpovídající zázemí pro výkon sociálně-právní ochrany a jejichž kapacita odpovídá množství konzultací spojených s poskytováním sociálně-právní ochrany.

2b Orgán sociálně-právní ochrany má vhodné materiální vybavení s ohledem na výkon sociálně - právní ochrany na pracovišti i mimo něj. K dispozici je zejména potřebný počet automobilů, mobilních telefonů, notebooků, fotoaparátů a dalších prostředků záznamové techniky pro práci v terénu.

2c Orgán sociálně-právní ochrany má k dispozici vhodné materiální vybavení pro práci s osobami z cílové skupiny, jimž je poskytována sociálně-právní ochrana (dále jen "klient"), zejména s ohledem na potřeby dětí.

2d Orgán sociálně-právní ochrany má k dispozici potřebné hygienické zázemí a osobní

ochranné pracovní prostředky pro zaměstnance zařazené v orgánech sociálně-právní ochrany k výkonu sociálně-právní ochrany.

3. Informovanost o výkonu sociálně-právní ochrany dětí

Kritérium

3a Orgán sociálně-právní ochrany zveřejní způsobem umožňujícím dálkový přístup či jiným vhodným způsobem vnitřní pravidla a postupy jím vytvořené za účelem naplnění těchto standardů kvality sociálně-právní ochrany při poskytování sociálně-právní ochrany.

3b Orgán sociálně-právní ochrany má zpracovány informace o rozsahu a podmínkách poskytování sociálně-právní ochrany, a to ve formě srozumitelné cílové skupině. Tyto informace jsou veřejně dostupné.

4. Personální zabezpečení výkonu sociálně-právní ochrany dětí

Kritérium

4a Orgán sociálně-právní ochrany má v rámci stanovené organizační struktury určen počet pracovních míst a zpracované pracovní profily jednotlivých zaměstnanců zařazených v orgánech sociálně-právní ochrany k výkonu sociálně-právní ochrany.

4b Počet zaměstnanců je přiměřený spádovému obvodu orgánu sociálně-právní ochrany. Při výpočtu přiměřeného počtu zaměstnanců orgánu sociálně-právní ochrany je zohledněno kritérium ovlivňující náročnost výkonu sociálně-právní ochrany dětí ve správním obvodu orgánu sociálně-právní ochrany.

Základním výchozím kritériem je nejméně 1 pracovník na 800 dětí (osob do 18 let věku), které jsou hlášeny k trvalému pobytu ve správním obvodu orgánu sociálně-právní ochrany.

Do počtu pracovníků se započítává vedoucí pracovník adekvátně svému zapojení do práce s klienty.

4c Orgán sociálně-právní ochrany má v rámci organizační struktury vnitřním předpisem písemně zpracována oprávnění a povinnosti k jednotlivým pracovním pozicím vztahujícím se k výkonu sociálně-právní ochrany, uplatněním specializace zejména pro oblast náhradní rodinné péče, sociální kurately pro děti a mládež a ochrany týraných a zneužívaných dětí a důsledně dbá na to, aby konkrétní pracovní pozice byla vyhrazena výlučně výkonu sociálně-právní ochrany.

Kritérium 4b se nehodnotí u orgánu sociálně-právní ochrany, je-li jím obecní úřad, krajský úřad, Ministerstvo práce a sociálních věcí a Úřad pro mezinárodněprávní ochranu dětí.

5. Přijímání a zaškolování

Kritérium

5a Každý zaměstnanec zařazený v orgánu sociálně-právní ochrany splňuje kvalifikační předpoklady pro výkon povolání sociálního pracovníka podle zákona o sociálních službách a disponuje zvláštní odbornou způsobilostí na úseku sociálně-právní ochrany.

5b Orgán sociálně-právní ochrany má písemně zpracována pravidla pro přijímání nových zaměstnanců zařazených v orgánech sociálně-právní ochrany k výkonu sociálně-právní ochrany.

5c Orgán sociálně-právní ochrany přihlásí nového zaměstnance zařazeného v orgánu sociálně-právní ochrany a vykonávajícího sociálně-právní ochranu v právních předpisy stanovených lhůtách ke zkoušce zvláštní odborné způsobilosti.

5d Orgán sociálně-právní ochrany má písemně zpracována pravidla pro zaškolování nových zaměstnanců vykonávajících sociálně-právní ochranu.

5e Orgán sociálně-právní ochrany dětí určuje, zda umožní studentům a jiným fyzickým osobám stát se stážisty nebo dobrovolníky na svém pracovišti. Orgán sociálně-právní ochrany umožňuje studentům nebo jiným fyzickým osobám působit jako stážisté nebo dobrovolníci, a to na základě smlouvy a po náležitém proškolení.

Kritérium 5a a 5c se nehodnotí u orgánu sociálně-právní ochrany, je-li jím Ministerstvo práce a sociálních věcí a Úřad pro mezinárodněprávní ochranu dětí.

6. Profesionální rozvoj zaměstnanců

Kritérium

6a Vedoucí zaměstnanec orgánu sociálně-právní ochrany zařazený k výkonu sociálně-právní ochrany pravidelně hodnotí podřízené zaměstnance, kteří se podílejí na výkonu sociálně-právní ochrany. Vedoucí zaměstnanec orgánu sociálně-právní ochrany.

Vedoucí zaměstnanec zařazený v orgánu sociálně-právní ochrany je hodnocen svým přímým nadřízeným minimálně jednou ročně.

Hodnocení je zaměřeno zejména na stanovení, vývoj a naplňování osobních profesních cílů a potřeb další odborné kvalifikace.

6b Orgán sociálně-právní ochrany má písemně zpracovány individuální plány dalšího vzdělávání jednotlivých zaměstnanců zařazených v orgánu sociálně-právní ochrany k výkonu sociálně-právní ochrany.

6c Orgán sociálně-právní ochrany zajišťuje průběžné vzdělávání zaměstnanců zařazených v orgánech sociálně-právní ochrany k výkonu sociálně-právní ochrany v rozsahu minimálně 6 pracovních dnů za kalendářní rok, a to formou účasti zaměstnanců zařazených v orgánech sociálně-právní ochrany k výkonu sociálně-právní ochrany na vzdělávacích kurzech akreditovaných Ministerstvem práce a sociálních věcí. Vzdělávání zaměstnanců zařazených v orgánech sociálně-právní ochrany k výkonu sociálně-právní ochrany vychází z individuálních plánů dalšího vzdělávání a je zaměřeno na rozšíření odborné kvalifikace.

6d Orgán sociálně-právní ochrany zajišťuje pro zaměstnance zařazené v orgánech sociálně-právní ochrany k výkonu sociálně-právní ochrany, kteří vykonávají přímou práci s klienty, podporu nezávislého kvalifikovaného odborníka.

7. Prevence

Kritérium

7a Orgán sociálně-právní ochrany aktivně vyhledává a monitoruje ohrožené děti. Prokazatelně koordinuje, případně vytváří podmínky pro preventivní aktivity ve svém správním obvodu.

7b Orgán sociálně-právní ochrany v rámci preventivních aktivit spolupracuje s dalšími fyzickými osobami, právníckými osobami a orgány veřejné moci, zejména s orgány územní samosprávy, pověřenými osobami, poskytovateli sociálních služeb, zástupci škol a školských zařízení, Policií České republiky, Probační a mediační službou, soudem, státním zastupitelstvím, poskytovateli zdravotních služeb, případně dalšími fyzickými osobami, právníckými osobami a orgány veřejné moci zúčastněnými na péči o ohrožené děti podle místních potřeb a podmínek. Všechny uvedené subjekty mohou jako formu spolupráce v rámci výše uvedeného.

8. Přijetí oznámení, posouzení naléhavosti a přidělení případu

Kritérium

8a Orgán sociálně-právní ochrany jednotně postupuje při přijetí oznámení případu a jeho evidenci.

8b Každý případ orgánu sociálně-právní ochrany je posouzen s ohledem na jeho naléhavost.

8c Každý případ je přidělen konkrétnímu koordinátorovi případu. Koordinátor řídí

průběh výkonu sociálně-právní ochrany u daného případu.

8d Každý zaměstnanec zařazený v orgánu sociálně-právní ochrany k výkonu sociálně-právní ochrany pracuje maximálně s 80 rodinami, v případě kurátora pro děti a mládež se 40 rodinami. V případě práce s osobami pečujícími a osobami v evidenci pracuje maximálně se 40 rodinami.

Kritérium 8d se nehodnotí u orgánu sociálně-právní ochrany, je-li jím obecní úřad, krajský úřad, Ministerstvo práce a sociálních věcí a Úřad pro mezinárodněprávní ochranu dětí.

9. Jednání, vyhodnocování a individuální plán ochrany dítěte

Kritérium

9a Při jednání s klientem dodržuje orgán sociálně-právní ochrany základní principy výkonu sociálně-právní ochrany zejména

- respektuje individuální přístup ke všem klientům,
- vychází z individuálních potřeb každého klienta,
- podporuje samostatnost klientů,
- uplatňuje individuální přístup k potřebám každého klienta,
- motivuje k péči o děti,
- posiluje sociální začleňování klientů,
- důsledně dodržuje lidská práva a základních svobody,
- podporuje kontakt s přirozeným sociálním prostředím,
- informuje klienta o postupech používaných při výkonu sociálně-právní ochrany.

9b Orgán sociálně-právní ochrany zajišťuje služby potřebné pro jednání s osobami se specifickými potřebami, nebo má dojednanou spolupráci s fyzickými osobami a právníckými osobami, které tyto služby zajistí externě.

9c Orgán sociálně-právní ochrany provádí u všech případů, zejména v okamžiku zavedení dítěte do evidence dětí uvedených v § 54 zákona, základní vyhodnocování potřeb dítěte a situace rodiny (dále jen "vyhodnocování"), zaměřené na skutečnost, zda se jedná o dítě vymezené v § 6 a § 54 písm. a) zákona, o dítě uvedené v § 54 písm. b) zákona, nebo o dítě zařazené do evidence dětí z jiného důvodu. Jestliže ze závěru vyhodnocování vyplývá, že se jedná o dítě vymezené v § 6 zákona, provádí orgán sociálně-právní ochrany podrobné vyhodnocování.

9d Orgán sociálně-právní ochrany dětí obecního úřadu obce s rozšířenou působností

zpracovává v případě, kdy provedl podrobné vyhodnocování se závěrem, že se jedná o dítě vymezené v § 6 zákona, individuální plán ochrany dítěte, podle potřeby jej přehodnocuje a následně jej uzavírá. Kritérium 9c a 9d se nehodnotí u orgánu sociálně-právní ochrany, je-li jím obecní úřad, krajský úřad, Ministerstvo práce a sociálních věcí a Úřad pro mezinárodněprávní ochranu dětí.

10. Kontrola případu

Kritérium

10a Orgán sociálně-právní ochrany zajišťuje pravidelnou kontrolu případů.

11. Rizikové a nouzové situace

Kritérium

11a Zaměstnanci zařazení v orgánech sociálně-právní ochrany k výkonu sociálně-právní ochrany jsou připraveni na výskyt rizikových a nouzových situací a jsou prokazatelně seznámeni se situacemi, které mohou nastat v souvislosti s výkonem sociálně-právní ochrany včetně postupů při jejich řešení.

12. Dokumentace o výkonu sociálně-právní ochrany dětí

Kritérium

12a Orgán sociálně-právní ochrany uplatňuje systém zpracování, vedení, evidence a archivace dokumentace, včetně vedení elektronické dokumentace v informačním systému sociálně-právní ochrany dětí o klientech a dalších osobách.

12b Záznamy orgánu sociálně-právní ochrany jsou vedeny takovým způsobem, aby byly srozumitelné pro klienta.

13. Vyřizování a podávání stížností

Kritérium

13a Orgán sociálně-právní ochrany má zpracována pravidla pro podávání, vyřizování a evidenci stížností v podobě srozumitelné pro všechny klienty.

13b Orgán sociálně-právní ochrany informuje klienty a další osoby o možnosti podat stížnost, a to způsobem srozumitelným klientům a dalším osobám.

14. Návaznost výkonu sociálně-právní ochrany dětí na další subjekty

Kritérium

14a Orgán sociálně-právní ochrany zprostředkovává a doporučuje klientům služby jiných fyzických a právnických osob podle jejich potřeb, a to v souladu s cíli podpory

stanovenými v individuálním plánu ochrany dítěte.

14b Orgán sociálně-právní ochrany se intenzivně věnuje oblasti přípravy na samostatný život u dětí starších 16 let, které se nacházejí v ústavní výchově, v náhradní rodinné péči nebo v péči kurátorů.

Kritérium 14b se nehodnotí u orgánu sociálně-právní ochrany, je-li jím obecní úřad, krajský úřad, Ministerstvo práce a sociálních věcí a Úřad pro mezinárodněprávní ochranu dětí.

b) Standardy kvality sociálně-právní ochrany dětí při poskytování sociálně-právní ochrany pověřenými osobami podle § 48 odst. 2 písm. d) až f) zákona

1. Cíle a způsoby činnosti pověřené osoby

Kritérium

1a Pověřená osoba má písemně definováno a zveřejněno poslání, cíle, cílovou skupinu a zásady své činnosti, a to formou srozumitelnou cílové skupině, se kterou pracuje. Pověřená osoba má zveřejněn seznam činností, které vykonává na základě pověření.

1b Pověřená osoba má písemně zpracována vnitřní pravidla vymezující možný střet zájmů zaměstnanců pověřené osoby a osob z cílové skupiny, včetně pravidel pro řešení těchto situací.

2. Ochrana práv a chráněných zájmů

Kritérium

2a

1. Pověřená osoba důsledně dodržuje lidská práva a svobody, zejména práva dětí včetně práva na soukromí, důstojnost a rodinný život.

2. Pověřená osoba má písemně stanovena pravidla pro předcházení porušování základních práv a svobod, zejména má stanoveny mechanismy k nápravě a postupy vůči zaměstnanci, který by se porušení základních práv a svobod dopustil.

3. Pověřená osoba vždy zjišťuje názor dítěte a přikládá mu váhu.

2b Pověřená osoba chrání dítě před zneužíváním, zanedbáváním a týráním. Má písemně stanovený postup pro předcházení těmto situacím a písemně stanoven postup při zjištění takového jednání (jak ze strany rodiče či jiné osoby odpovědné za výchovu dítěte, tak zaměstnance pověřené osoby).

3. Prostředí a podmínky

Kritérium

3a Pověřená osoba vytváří materiální, technické a hygienické podmínky, které odpovídají rozsahu činností poskytovaných pověřenou osobou. Prostory musí odpovídat potřebám cílové skupiny, musí být důstojné a respektovat potřebu soukromí.

4. Informovanost o výkonu sociálně-právní ochrany a činnosti pověřené osoby

Kritérium

4a Pověřená osoba informuje cílové skupiny srozumitelným způsobem o poskytování sociálně-právní ochrany pověřenou osobou.

4b Pověřená osoba má písemně zpracována pravidla a postupy stanovující, kdy lze cílové skupině poskytnutí sociálně-právní ochrany odmítnout. Tato pravidla nesmí být diskriminující.

4c Pověřená osoba zveřejní způsobem umožňujícím dálkový přístup či jiným vhodným způsobem vnitřní pravidla a postupy jí vytvořené za účelem naplnění těchto standardů kvality sociálně-právní ochrany při poskytování sociálně-právní ochrany.

5. Podpora přirozeného sociálního prostředí

Kritérium

5a Pověřená osoba podporuje děti ve vztazích s přirozeným sociálním prostředím.

5b Pověřená osoba podporuje navazování a rozvíjení kontaktů a sociálních vztahů s osobami dítěti příbuznými nebo blízkými, je-li to v jejich zájmu a má písemně stanovena pravidla jak a kde kontakt dítěte s těmito osobami probíhá a jak na kontakt připravuje dítě, pěstouny, rodiče, osoby odpovědné za výchovu dítěte nebo osoby s dítětem příbuzné nebo blízké.

6. Personální zabezpečení

Kritérium

6a Pověřená osoba má písemně stanovenou organizační strukturu, počet pracovních míst, kvalifikační požadavky a osobnosti předpoklady a pracovní profily jednotlivých zaměstnanců.

6b Organizační struktura a počty zaměstnanců jsou přiměřené rozsahu poskytované činnosti a potřebám cílové skupiny.

6c Pověřená osoba má v rámci organizační struktury písemně stanovena oprávnění

a povinnosti k jednotlivým pracovním pozicím.

7. Přijímání a zaškolování zaměstnanců

Kritérium

7a Zaměstnanci pověřené osoby a další fyzické osoby, které se jménem pověřené osoby podílejí na přímém poskytování sociálně-právní ochrany, splňují odbornou způsobilost a jsou bezúhonní podle zákona.

7b Pověřená osoba má písemně zpracována vnitřní pravidla pro přijímání a zaškolování nových zaměstnanců.

7c Pověřená osoba má písemně zpracována vnitřní pravidla pro působení osob, které nejsou s pověřenou osobou v pracovněprávním vztahu, zejména dobrovolníků a stážistů.

8. Profesní rozvoj zaměstnanců

Kritérium

8a Pověřená osoba má písemně zpracován postup pro pravidelné hodnocení zaměstnanců, který obsahuje zejména stanovení, vývoj a naplňování osobních profesních cílů a potřeby další odborné kvalifikace zaměstnanců.

8b Pověřená osoba má písemně zpracovány individuální plány dalšího vzdělávání jednotlivých zaměstnanců.

8c Pověřená osoba má zpracován systém finančního a morálního oceňování zaměstnanců.

8d Pověřená osoba zajišťuje pro své zaměstnance podporu nezávislého kvalifikovaného odborníka.

9. Pracovní postupy pověřené osoby

Kritérium

9a Pověřená osoba má písemně zpracovány pracovní postupy a metodiky zaručující řádný a odborný výkon činností realizovaných na základě pověření po celou dobu platnosti pověření. Tyto postupy a metodiky pověřená osoba zpracovává pro práci s cílovými skupinami.

9b Pověřená osoba má písemně zpracována vnitřní pravidla pro realizaci příprav, průběhu a vyhodnocování příprav, včetně obsahu, formy a výstupů skupinové a individuální přípravy, způsobu práce s žadateli ve všech fázích procesu příprav.

9c Pověřená osoba má vždy určeného sociálního pracovníka pro práci s dítětem

a osobou pečující nebo osobou v evidenci.

10. Dohoda o výkonu pěstounské péče

Kritérium

10a Pověřená osoba má písemně zpracována vnitřní pravidla pro uzavírání, změnu a zrušení dohod o výkonu pěstounské péče, zejména kdo je oprávněn dohodu uzavřít, změnit nebo zrušit, jaké další náležitosti, kromě těch zákonem stanovených, dohoda obsahuje, jaké přílohy jsou spolu s dohodou předány klientovi. Při uzavírání, změně nebo zrušení dohody pověřená osoba postupuje tak, aby obsah a účel byl pro osoby z cílové skupiny srozumitelný.

10b Pověřená osoba má písemně zpracována pravidla pro způsob hodnocení naplňování cílů uzavírané dohody o výkonu pěstounské péče.

10c Pověřená osoba plánuje společně s dítětem, osobou pečující nebo osobou v evidenci, rodinou dítěte, příslušným orgánem sociálně-právní ochrany obecního úřadu obce s rozšířenou působností a dalšími subjekty průběh pobytu dítěte v pěstounské péči.

Základem tohoto procesu je vyhodnocování realizované orgánem sociálně-právní ochrany dětí obecního úřadu obce s rozšířenou působností a individuální plán ochrany dítěte vypracováváný orgánem sociálně-právní ochrany.

10d Pověřená osoba má pro osoby pečující a osoby v evidenci, se kterými má uzavřenu dohodu o výkonu pěstounské péče, vypracovaný následný vzdělávací plán zaměřený na rozvoj kompetencí osoby pečující nebo osoby v evidenci a na zvyšování kvality výkonu pěstounské péče.

11. Předávání informací

Kritérium

11a Pověřená osoba pravidelně informuje dítě, osobu pečující nebo osobu v evidenci, rodinu dítěte, orgán sociálně-právní ochrany dětí obecního úřadu obce s rozšířenou působností a případně další oprávněné subjekty o průběhu sociálně-právní ochrany a naplňování plánu ochrany dítěte.

11b Pověřená osoba má písemně zpracována vnitřní pravidla pro předávání případů dětí a rodin, se kterými pracuje, mezi zaměstnanci pověřené osoby.

11c Pověřená osoba má pro zaměstnance písemně stanovený postup pro získávání a předávání informací o průběhu výkonu sociálně-právní ochrany u dětí a rodin, se kterými

pracují.

12. Změna situace

Kritérium

12a Pověřená osoba má písemně stanovena pravidla a postupy práce pro situace významných změn v životě dětí a rodin, včetně ukončení pobytu dítěte v původní nebo náhradní rodině.

13. Dokumentace o výkonu sociálně-právní ochrany

Kritérium

13a Pověřená osoba má zpracována pravidla pro vedení písemné, případně elektronické spisové dokumentace o osobách, se kterými pracuje, zejména pravidla pro založení, uzavření a zapůjčení spisu, pravidla pro nahlížení do spisové dokumentace a pořizování kopií ze spisu a pravidla pro odmítnutí žádosti o nahlédnutí do spisu vedeném o dítěti a o rodinách.

14. Vyřizování a podávání stížností

Kritérium

14a Pověřená osoba má písemně zpracována a zveřejněna pravidla pro podávání, vyřizování a evidenci stížností na kvalitu nebo způsob poskytování sociálně-právní ochrany, zejména informuje cílovou skupinu jakou formou stížnost podat, na koho se obrátit, kdo a jakým způsobem bude stížnost vyřizovat a v jaké lhůtě.

15. Rizikové, havarijní a nouzové situace

Kritérium

15a Pověřená osoba má písemně definovány rizikové, havarijní a nouzové situace a postup při jejich řešení, s nimiž prokazatelně seznámí zaměstnance. S těmito postupy je v nezbytném rozsahu seznámena přiměřeným způsobem i cílová skupina.

16. Zvyšování kvality výkonu sociálně-právní ochrany

Kritérium

16a Pověřená osoba má písemně stanoven systém pravidelné revize naplňování standardů kvality, systém průběžné kontroly a hodnocení způsobu výkonu sociálně-právní ochrany.

16b Pověřená osoba má písemně stanovena vnitřní pravidla pro zjišťování zpětné vazby od cílové skupiny, obecního úřadu obce s rozšířenou působností i dalších spolupracujících fyzických osob, právnických osob a orgánů veřejné moci.

c) Standardy kvality sociálně-právní ochrany dětí při poskytování sociálně-právní ochrany zařízeními pro děti vyžadující okamžitou pomoc**1. Cíle a způsoby činnosti zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc****Kritérium**

1a Zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc má písemně definováno a zveřejněno poslání, cíle, cílovou skupinu a zásady své činnosti, a to formou srozumitelnou dětem, jejich rodičům nebo jiným osobám odpovědným za výchovu dítěte a dalším osobám příbuzným nebo dítěti blízkým.

1b Zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc má písemně zpracovány pracovní postupy a metodiky zaručující dítěti pomoc a ochranu s cílem stabilizovat jeho situaci a navrátit jej do rodinného prostředí. Pracovní postupy a metodiky obsahují zejména způsoby práce s ohroženým dítětem a jeho rodinou, postup při vedení rozhovoru s dítětem a pro vyhodnocování potřeb dítěte.

2. Ochrana práv a chráněných zájmů**Kritérium**

2a

1. Zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc důsledně dodržuje lidská práva a svobody, zejména práva dětí, právo na soukromí, důstojnost a rodinný život.

2. Zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc písemně stanoví pravidla pro předcházení porušování lidských práv a svobod, zejména stanoví mechanismy k nápravě a postupy vůči zaměstnancům, který by se porušení lidských práv a svobod dopustil.

3. Zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc vždy zjišťuje názor dítěte a přikládá mu váhu.

2b Zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc chrání dítě před zneužíváním, zanedbáváním a týráním. Zařízení má písemně stanoven postup pro předcházení těmto situacím a postup při zjištění takového jednání, jak ze strany rodiče či jiné osoby odpovědné za výchovu dítěte, tak zaměstnance zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc či dalších dětí umístěných v zařízení, a postupuje podle něj v praxi.

2c Zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc má písemně zpracována vnitřní pravidla vymezující možný střet zájmů zaměstnanců zařízení pro děti vyžadující

okamžitou pomoc a dětí a rodin, včetně pravidel pro řešení těchto situací.

3. Prostředí a podmínky

Kritérium

3a Zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc vytváří materiální, technické a hygienické podmínky pro poskytování sociálně-právní ochrany tak, aby se co nejvíce podobaly podmínkám v přirozeném rodinném prostředí. Vždy klade důraz na individuální potřeby dětí a na jejich bezpečné soukromí.

3b Zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc má oddělenou pobytovou část od části ambulantní, ve které jsou poskytovány konzultace, a dále část, kde probíhají návštěvy dětí.

3c Zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc zřízené při zdravotnickém či školském ústavním zařízení odděluje činnosti provozované v rámci režimu sociálně-právní ochrany a ústavního zařízení a dbá na to, aby bylo o děti vždy pečováno v souladu s formou jejich umístění a jejich potřebami.

4. Informovanost o výkonu sociálně-právní ochrany

Kritérium

4a Zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc informuje dítě, jeho rodiče či jiné osoby odpovědné za výchovu dítěte a další osoby dítěti příbuzné nebo blízké srozumitelným způsobem o poskytování sociálně-právní ochrany ze strany zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc, zejména o průběhu pobytu dítěte v zařízení, právech a povinnostech umístěných dětí, zaměstnanců a ředitele zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc.

4b Zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc zveřejní způsobem umožňujícím dálkový přístup či jiným vhodným způsobem vnitřní pravidla a postupy jím vytvořené za účelem naplnění těchto standardů kvality sociálně-právní ochrany.

5. Podpora přirozeného sociálního prostředí

Kritérium

5a Zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc podporuje děti umístěné v zařízení ve vztazích s přirozeným sociálním prostředím, zejména podporuje navazování a rozvíjení kontaktů a sociálních vztahů s osobami dítěti příbuznými nebo blízkými.

5b Zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc vytváří příležitosti, aby dítě umístěné v zařízení využívalo veřejně dostupných služeb (škola nebo mateřská škola, zájmové

kroužky mimo zařízení atd.)

5c Zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc má písemně vypracována pravidla pro poskytování pomoci a poradenství rodině umístěného dítěte, zejména stanoveny možnosti a nabídky zajištění pomoci při vyřizování a zajišťování záležitostí týkajících se dítěte, zajištění terapie, nácviku rodičovských a dalších dovedností při péči o dítě, které v souladu s individuálním plánem ochrany dítěte rodina potřebuje.

6. Personální zabezpečení zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc

Kritérium

6a Zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc má písemně stanovenou organizační strukturu, počet pracovních míst, kvalifikační požadavky, osobnostní předpoklady a pracovní profily jednotlivých zaměstnanců.

6b Organizační struktura a počty zaměstnanců jsou přiměřené rozsahu poskytované činnosti a potřebám umístěných dětí. Zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc má kromě zaměstnanců zajišťujících osobní péči o děti vždy v pracovním poměru v rozsahu úvazku 1,0 sociálního pracovníka minimálně na každých 10 umístěných dětí, který splňuje podmínky odborné způsobilosti stanovené zákonem o sociálních službách.

6c Zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc má vždy zajištěnu pro umístěné děti dostupnou zdravotní péči a péči psychologa.

Pokud je zdravotní péče nebo péče psychologa zajišťována externě, pak zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc zveřejní, kdo tuto péči pro zařízení zajišťuje a v jakém rozsahu.

6d Zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc má v rámci organizační struktury písemně stanovena oprávnění a povinnosti k jednotlivým pracovním pozicím.

7. Přijímání a zaškolování zaměstnanců

Kritérium

7a Zaměstnanci zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc, kteří přímo poskytují sociálně právní ochranu, splňují požadavky odborné způsobilosti a bezúhonnosti podle zákona o sociálně-právní ochraně dětí.

7b Zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc má písemně zpracována vnitřní pravidla pro přijímání nových zaměstnanců a tato pravidla uplatňuje v praxi. Zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc má zpracována vnitřní pravidla pro zaškolování nových

zaměstnanců.

7c Zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc má písemně zpracována vnitřní pravidla pro působení osob, které nejsou se zařízením pro děti vyžadující okamžitou pomoc

v pracovněprávním vztahu, zejména dobrovolníků a stážistů.

8. Profesní rozvoj zaměstnanců

Kritérium

8a Zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc má písemně zpracován postup pro pravidelné hodnocení zaměstnanců, který obsahuje zejména stanovení, vývoj a naplňování osobních profesních cílů a potřeby další odborné kvalifikace zaměstnance.

8b Zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc má písemně zpracovány plány dalšího vzdělávání jednotlivých zaměstnanců.

8c Zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc má zpracován systém finančního a morálního oceňování zaměstnanců.

8d Zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc má zajištěnu pro své zaměstnance podporu nezávislého kvalifikovaného odborníka.

9. Přijímání dětí do zařízení

Kritérium

9a Zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc má vypracován písemný postup pro příjem dítěte do zařízení, pro návštěvy dítěte mimo zařízení, pro návštěvy rodičů či jiných osob dítěti příbuzných nebo blízkých v zařízení, pro co nejširší osobní, telefonický nebo písemný styk dítěte s rodiči či jinými osobami dítěti příbuznými nebo blízkými; s těmito postupy prokazatelně seznámí dítě, jeho rodiče či jiné osoby odpovědné za výchovu dítěte a další osoby dítěti příbuzné nebo blízké a podle nich postupuje v praxi.

9b Zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc má písemně zpracována vnitřní pravidla pro uzavírání dohod o svěření dítěte do péče zařízení, zejména kdo je oprávněn dohodu uzavřít, jaké další náležitosti, kromě těch zákonem stanovených, dohoda obsahuje, jaké přílohy jsou spolu s dohodou předány zákonnému zástupci, se kterým je dohoda uzavírána a též možnosti zrušení dohody. Při uzavírání dohody zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc postupuje tak, aby obsah a účel byl pro zákonné zástupce i dítě srozumitelný.

9c Zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc má písemně zpracována pravidla a postupy pro situace, kdy lze umístění dítěte do zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc na základě dohody se zákonným zástupcem odmítnout. Tato pravidla nesmí být diskriminující.

9d Zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc ve spolupráci se zákonnými zástupci umístěného dítěte, s dítětem nebo orgánem sociálně-právní ochrany obecního úřadu obce s rozšířenou působností projedná požadavky, očekávání, cíle a účel pobytu dítěte v zařízení; toto vždy formuluje v souladu s nejlepším zájmem dítěte a výkonem sociálně-právní ochrany.

10. Plán sociálně-právní ochrany dítěte umístěného v zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc

Kritérium

10a Zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc má písemně zpracována vnitřní pravidla pro vytváření plánu poskytování sociálně-právní ochrany v konkrétním případě a vnitřní pravidla a postupy určující způsob hodnocení, zda je plán poskytování sociálně-právní ochrany naplňován. V souladu s vnitřními pravidly zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc zpracovává plán poskytování sociálně-právní ochrany dětí v konkrétním případě.

10b Zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc má písemně zpracována vnitřní pravidla upravující spolupráci zařízení s rodiči, orgány sociálně-právní ochrany dětí obecního úřadu obce s rozšířenou působností a dalších subjektů při vytváření plánu poskytování sociálně-právní ochrany dítěti v zařízení.

10c Zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc má pro vypracování a vyhodnocování naplňování plánu sociálně-právní ochrany pro každé dítě určeného sociálního pracovníka.

10d Zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc má písemně zpracována vnitřní pravidla a postupy pro případ změny sociálního pracovníka nebo zaměstnance zajišťujícího osobní péči o dítě.

11. Předávání informací

Kritérium

11a Zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc má zpracována vnitřní pravidla, která stanoví způsob a rozsah informování dítěte, jeho rodiny, osob odpovědných za výchovu

dítěte nebo osob blízkých dítěti, orgánu sociálně-právní ochrany obecního úřadu obce s rozšířenou působností a případně další oprávněných orgánů veřejné moci, o průběhu sociálně-právní ochrany a naplňování plánu sociálně-právní ochrany.

11b Zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc má pro zaměstnance písemně stanovený postup pro získávání a předávání informací o průběhu výkonu sociálně-právní ochrany u jednotlivých dětí a rodin (systém předávání informací mezi jednotlivými zaměstnanci, kteří se podílejí na řešení situace dítěte a rodiny), a to též za účelem ochrany práv a oprávněných zájmů dětí a členů jejich rodin, zejména na ochranu soukromí a osobních údajů.

12. Ukončení péče v zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc

Kritérium

12a Zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc má písemně stanovena vnitřní pravidla práce pro situace významných změn v životě dětí a rodin, včetně ukončení pobytu dítěte

v zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc.

13. Dokumentace o výkonu sociálně-právní ochrany

Kritérium

13a Zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc má zpracována pravidla pro vedení písemné, případně elektronické spisové dokumentace o osobách, se kterými pracuje, zejména pravidla pro založení, uzavření a zapůjčení spisu, pravidla pro nahlížení do spisové dokumentace a pořizování kopií ze spisu a pravidla pro odmítnutí žádosti o nahlédnutí do spisu vedeném o dítěti a rodinách.

14. Vyřizování a podávání stížností

Kritérium

14a Zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc má písemně zpracována a zveřejněna vnitřní pravidla pro podávání, vyřizování a evidenci stížností na kvalitu nebo způsob poskytování sociálně-právní ochrany, zejména informuje cílovou skupinu jakou formou stížnost podat, na koho se obrátit, kdo a jakým způsobem bude stížnost vyřizovat a v jaké lhůtě.

---

15. Rizikové, havarijní a nouzové situace**Kritérium**

15a Zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc má písemně definovány rizikové, havarijní a nouzové situace a postup při jejich řešení, s nimiž prokazatelně seznámí zaměstnance.

S těmito postupy jsou v nezbytném rozsahu seznámeny přiměřeným způsobem i umístěné děti, jejich rodiče či jiné osoby odpovědné za výchovu dítěte a další osoby dítěti příbuzné nebo blízké.

16. Zvyšování kvality výkonu sociálně-právní ochrany**Kritérium**

16a Zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc má písemně stanoven systém pravidelné revize naplňování standardů kvality, systém průběžné kontroly a hodnocení způsobu výkonu sociálně-právní ochrany.

16b Zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc má písemně stanovena vnitřní pravidla pro zjišťování zpětné vazby od cílové skupiny, orgánu sociálně-právní ochrany obecního úřadu obce s rozšířenou působností a dalších spolupracujících fyzických osob, právnických osob a orgánů veřejné moci.